

**KESKKONNAINFO KÄTTESAADAVUSE JA KESKKONNAASJADE
OTSUSTAMISES ÜLDSE OSALEMISE NING NEIS ASJUS KOHTU POOLE
PÖÖRDUMISE KONVENTSIOONI
RAKENDAMISE ARUANNE**

Aruande esitamise eest vastutav isik:	Mari-Liis Kupri
Allkiri:	
Kuupäev:	

Osapool:	EESTI VABARIIK
Kontaktisik:	Mari-Liis Kupri
Organisatsiooni täisnimetus:	Keskkonnaministeerium
Ametniku nimi ja ametikoht:	Mari-Liis Kupri, nõunik, õigusosakond
Postiaadress:	Narva mnt 7a, Tallinn 15172 EESTI
Telefon:	+372 626 0717
Fax:	+372 626 2801
E-mail:	mari-liis.kupri@envir.ee

I Lühiülevaade aruande koostamise protsessist

Küsimustik aruande koostamiseks saadeti 2020. aasta juunis nii riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustele kui ka valitsusvälistele organisatsioonidele. Üleskutsele vastata konventsiooni temaatikaga seonduvatele konkreetsetele küsimustele tuli 23 vastust ministeeriumidelt ja nende allasutustelt, keskkonna valdkonnas tegutsevatelt mittetulundus- ja tulundusasutustelt ning valitsusvälistelt organisatsioonidelt¹. Lackunud vastuste alusel täiendas Keskkonnaministeerium 2016. aastal koostatud konventsiooni rakendamise aruannet ning esitas selle täiendavaks kommenteerimiseks vastuste esitajatele, kodulehel ning elektroonilise kirjavahetuslisti Loodusaeg kaudu. Aruannet täiendati esitatud kommentaaride põhjal.

II Selgitavad märkused

III Seadusandlikud ja muud meetmed, mis rakendavad konventsiooni üldsätteid Artikli 3 lõigetes 2, 3, 4, 7 ja 8.

(a) Konventsioonis sätestatud kohustus abistada ja juhendada üldsust keskkonnainfo taotlemisel, keskkonnaasjade otsustamises osalemisel ja neis asjus kohtu poole pöördumisel on Eesti siseriiklikus õiguses sätestatud avaliku teabe seaduses, märgukirjale ja selgitustaotlusele vastamise ning kollektiivse pöördumise esitamise seaduses ning haldusmenetluse seaduses.

Üldine avaliku võimu organi kui teabevaldaja kohustus abistada teabenõudjat on sätestatud avaliku teabe seaduse §-s 9. Detailsemalt on kohustused kirjeldatud sama seaduse §-s 15: selle kohaselt on teabevaldaja kohustatud selgitama teabenõudjale arusaadavalt teabele juurdepääsu korda, tingimusi ja viise, igakülgsest abistama teabenõudjat teabenõude esitamisel ning teabenõudjale vajaliku teabe, selle asukoha ja teabenõudjale sobivamate võimalike juurdepääsuviiside väljaselgitamisel, vajadusel viivitamata juhatama teabenõudja vastavat infot omava ametniku või töötaja juurde või edastama viivitamata kirjaliku teabenõude nimetatud ametnikule või töötajale. Kui teabenõudest ei selgu, millisel viisil või millist teavet teabenõudja soovib, peab teabevaldaja teabenõude täpsustamiseks võtma teabenõudjaga viivitamata ühendust.

Enamikus riigi ja kohaliku omavalitsuse asutustes on avalikkusega suhtlemise ja teavitamise alal töötajaid koolitatud.

Riigi ja kohalike omavalitsuste asutuste veebilehtedel sisaldub info töövaldkondade kohta koos spetsialistide kontaktandmetega, järjest rohkem avalikustatakse samas ka keskkonnaga seonduvat infot. Enamasti on kodulehel võimalus esitada teabenõudeid elektrooniliselt.

Märgukirjale ja selgitustaotlusele vastamise ning kollektiivse pöördumise esitamise seaduse kohaselt on avaliku võimu asutusel kohustus anda tasuta selgitusi tema poolt välja töötatud õigusaktide või nende eelnõude, asutuse tegevuse aluseks olevate õigusaktide ja asutuse pädevuse kohta. Ette on nähtud ka kohustus isikute vastuvõtmiseks.

¹ Vastajate nimekiri on toodud aruande lisas

Avaliku võimu organi selgitamiskohustus on sätestatud ka haldusmenetluse seaduse §-s 36, mille kohaselt on haldusorgan kohustatud selgitama menetlusosaliste õigusi ja kohustusi ning menetluse korda.

(b) Keskkonnaministri 31. jaanuari 2020. a määruse nr 10 "Keskkonnaprogrammist toetuse andmise kord ja tingimused" keskkonnateadlikkuse allprogrammi raames antakse toetust keskkonnateadlikkust suurendavate teavitustegevuste, -kampaaniate ja õppeprogrammide, festivalide ja messide läbiviimiseks, teabekandjate loomiseks eesmärgiga motiveerida erinevaid haridus- ja keskkonnavaldkonna organisatsioone ning meediaettevõtteid suurendama avalikkuse keskkonnaalast kompetentsi.

Seadusandlike meetmete kõrval on Keskkonnaministeerium ja tema allasutused rakendanud ka muid meetmeid, mis abistavad avalikkust keskkonnainfo kättesaamisel.

Keskkonnaministeeriumi avalike suhete osakond korraldab keskkonnateabe alast koolitust ajakirjanikele, mh eesmärgiga suunata ajakirjanikke kasutama erinevaid keskkonnateabe allikaid ja registreid, et muuta keskkonnateemalised kajastused meedias usaldusväärsemaks. Keskkonnaamet korraldab koolitusi kohalikele omavalitsustele.

Euroopa Liidu struktuurifondide kohta avalikkusele informatsiooni jagamiseks on Keskkonnaministeeriumi avalike suhete osakonnas loodud eraldi ametikoht.

Keskkonnaministeerium korraldab iga kahe aasta tagant (2012, 2014, 2016, 2018, 2020) Eesti elanikkonna keskkonnateadlikkuse uuringu. Uuringute aruanded on avalikustatud ministeeriumi veebilehel (<http://www.envir.ee/et/keskkonnahariduse-uuringud>). Uuringu aruannet tutvustatakse seminaril keskkonnaorganisatsioonidele ja keskkonnateadlikkuse valdkonnas tegutsejatele (mh iga-aastaselt Keskkonnahariduse konverentsil) ning meediakanalite vahendusel avalikkusele ja seda saavad oma teavitustegevuse planeerimisel kasutada Keskkonnaministeeriumi allasutuste kõrval kõik soovijad. Uuring kajastab muuhulgas Eesti elanike meediatarbimist ja erinevaid keskkonnaalase teabe saamise allikaid ning keskkonnahoidlike käitumisviise. 2020. aasta uuringust ilmneb, et vaatluse all olnud perioodil (2010–2020) on elanikkonna teadlikkuse keskkonnahoidlikust käitumisest vähehaaval, kuid püsivalt paranenud ning aina olulisemaks on muutunud erinevate hoiakute ja tegevuste puhul keskkonnahoiu aspekt (nt majanduslike või muude kaalutluste kõrval). Seda kinnitab 2016. aastal välja töötatud keskkonnateadlikkuse indeks, mis on 2020. aasta uuringu põhjal 47,0 punkti 100-st võimalikust. Näiteks, 2014. a oli indeksi väärtus 37,5 punkti ning 2012. a 37,9. Indeksi aluseks on inimese keskkonnateadlikkus, mida toetavad hoiakud ja igapäevane käitumine. Indeks koostatakse uuringu ankeedivastuste alusel. Samas on vastajad muutunud kriitilisemaks keskkonnainfo kättesaadavuse osas. 2016. a hindas info kättesaadavuse Eesti keskkonna kohta heaks või pigem heaks 74% elanikkonnast, aastal 2020 vastas nii 65% vastajatest. Info hea kättesaadavus on seotud võimaluse ja vilumusega kasutada internetti, samas soovib elanikkond üha detailsemat infot.

Keskkonnaministeeriumi valitsemisalas tegutsev Keskkonnaamet on valitsusasutus, mis teostab täidesaatvat riigivõimu ja riiklikku järelevalvet ning kohaldab riiklikku sundi seaduses ettenähtud alustel ja ulatuses. Ameti tegevusvaldkond on riigi keskkonna- ja looduskaitse ning -kasutamise ja kiirgusohutuse poliitika ja programmide ning tegevuskavade elluviimine. Keskkonnaameti keskkonnahariduse osakonna 18 töötajat asuvad kõikides maakondades. Keskkonnaameti põhimäärusest tulenevalt korraldab ja viib keskkonnahariduse osakond muude ülesannete seas läbi keskkonnahariduse valdkonda edendavaid ja säästva arengu põhimõtteid

tutvustavaid tegevusi siht- ja huvirühmadele (sh nii kooliõpetajad kui ka keskkonnahariduskeskuste juhendajad). Eesmärk on teavitada erinevaid sihtrühmi (maaomanikud, keskmised- ja väikeettevõtjad, kohalike omavalitsuste töötajad jne) keskkonnavalasest seadusandlusest ja selle muudatustest; riiklikest looduskaitsealastest eesmärkidest, mis puudutavad erinevaid huvigruppe; keskkonnalubade väljaandmisega seonduvast jms.

Keskkonnaamet on perioodil 2016–2019 kaasanud erinevatesse teavitussüritustesse üle 93 000 osaleja. Keskkonnaameti teavitustegevus on suunatud üldhariduskoolide õpilastele, õpetajatele, ettevõtjatele, kohalikele omavalitsustele, teistele riigiasutustele, maaomanikele, samuti kõigile kodanikele. Teavitussüritusteks on infopäevad, koolitused, keskkonnavalased konkursid, teemakohased näitused, loodusõhtud. Eelkõige õpilastele on suunatud keskkonnahariduslikud õppeprogrammid, mis aitavad kaasa laste ja noorte keskkonnateadlikkuse tõusule ning mille sisuga saab tutvuda keskkonnahariduse andmebaasis (www.keskkonnaharidus.ee). Perioodil 2016–2019 on Keskkonnaameti õppeprogrammides osalenud üle 103 000 koolinoort.

Perioodil 2013–2016 oli keskkonnateadlikkuse edendamisele suure mõjuga olnud Keskkonnaameti elluviidava Euroopa Sotsiaalfondi programmi „Keskkonnahariduse arendamine“ tugi. 2015. a valmisid selle programmi toel mitmed säästva arengu haridust toetavad õppevahendid. Nutiseadme vahendusel on kättesaadavad e-õppe vahendid: <http://avastusrada.ee>, <http://www.keskkonnakompass.ee>, <http://e.loodus.ee>. Täpsem teave õppevahendite kohta: <http://www.keskkonnaharidus.ee/oppematerjalid/oppevahendid/>. Samuti valmisid programmi toel keskkonnaharidusliku sisuga õppeklipid (venekeelsete subtiitritega), mis on kättesaadavad keskkonnahariduse portaalist <http://www.keskkonnaharidus.ee/foto-ja-video-pank/keskkonnahariduslikud-oppeklipid/>. Need õppevahendid on rakendamisel ka aastal 2020.

Samuti koostab Keskkonnaamet infomaterjale, mis on kõigile kättesaadavad Keskkonnaameti kodulehel (www.keskkonnaamet.ee). Kõige suurema levikuga trükis on Keskkonnaharidusleht, mis jõuab otsepostituselga kõikide koolideni nii eesti- kui venekeelsena. Lehe eesmärgiks on tutvustada keskkonnaharidusega tegelevaid asutusi, vahendada koolide ja lasteaedade häid kogemusi ja arendada süsteemset koostööd keskkonnaharidusega tegelejate vahel. Enamik välja antud trükiseid on kättesaadavad Keskkonnaameti kodulehel (<https://www.keskkonnaamet.ee/et/eesmargid-tegevused/keskkonnaharidus/trukised>).

Keskkonnaamet on kokku kutsunud maakondlikud keskkonnahariduse ümarlauad, et parandada keskkonnahariduse valdkonnas tegutsevate asutuste omavahelist koostööd ja sihtrühmade teavitamist. Ümarlaudade töösse on kaasatud maavalitsused, omavalitsuste liidud, RMK, KIKi maakondlikud esindajad, kutseõppeasutused, ülikoolid, aktiivsemad koolid ja lasteaiad, keskkonnaharidust pakkuvad ettevõtted ja vabaühendused. Ümarlaudadega seonduv info on kättesaadav Keskkonnaameti veebilehelt <https://keskkonnaharidus.ee/et/vorgustik>.

Aastast 2018 on üle-eestiline keskkonnahariduse juhtühm Keskkonnaministeeriumi avalike suhete osakonna kokku kutsuda. Keskkonnateadlikkuse suurendamiseks ja keskkonnahariduse tõhustamiseks allkirjastasid keskkonnaministeerium ning haridus- ja teadusministeerium 31. märtsil 2017 ühise tegevuse memorandumi. Selle rakenduskava Keskkonnahariduse ja -teadlikkuse tegevuskava 2019-2022 võeti vastu 2018. aasta oktoobris. Viimane annab suunised nii juba käimasolevate nõ traditsiooniliste tegevuste kui uute näol alates keskkonnahariduse kvaliteedi hindamistest, koostööst koolidega ja kohalike omavalitsustega ning lõpetades kampaaniatega. Tegevuskava sätestab muuhulgas, et

keskkonnateadlikkus saab suurenda vaid usaldusväärse, ajakohase ja selgelt esitatud keskkonnainfo ning keskkonnateadlike valikuvõimaluste kaudu. Olulist rolli tegevuskava täitmisel mängib Eesti Keskkonnahariduse ühing (<https://www.ekhyhing.ee/>), mis panustab maailmas ainulaadse keskkonnahariduskeskuste võrgustiku koordineerimisse ning on toetatud Keskkonnaministeeriumi poolt.

Eestis keskkonnahariduse ja -teadlikkuse valdkonnas tegutsevate organisatsioonide kohta annab ülevaate 2020. aastal uuenenud portaal www.keskkonnaharidus.ee, mida haldab Keskkonnaamet.

Põhikooli ja gümnaasiumi riiklikes õppekavades (vastu võetud 2011) on läbiv teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“, mille käsitlemisega taotletakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes väärtustades jätkusuutlikkust, on valmis leidma lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele. Teemaga on otseselt seotud ka Aarhusi konventsiooni rakendamine, sest õpilastel kujundatakse oskusi osaleda keskkonnaasjade otsustamisel ja toimida vastutustundlikult keskkonnavalaste valikute tegemisel. Teema täitmiseks rakendavad koolid erinevaid õppevorme keskkonna ning looduse ja inimühiskonna vastastikuste seoste tundmaõppimiseks. Gümnaasiumilõpetajad peavad läbi viima kohustusliku uurimisprojekti. Märkimisväärne hulk õpilasi valib uurimisprojekti teemaks looduskeskkonna, keskkonnateadlikkuse, tervise ja toitumisega seotud teemad. Haridus- ja Teadusministeerium viib läbi iga-aastast õpilasuuringute konkurssi, millele laekuvatest töödest u 50% on looduse ja keskkonnateemalised.

Haridus- ja teadusministeerium toetab keskkonnahariduslike programmide BSP (*Baltic Sea Programme*, <https://bsp.tartuloodusmaja.ee>) ja GLOBE (*Global Learning and Observations* <https://www.globe.ee>) tegevust kokku üle 100 koolis ning Rohelise kooli programmi. Rohelise kooli programmi (<https://www.tartuloodusmaja.ee/roheline-kool>) on kaasatud üle 150 kooli ja lasteaia. Programmide kaudu toimub nii keskkonnainfo kogumine (õpilaste poolt teostatavad standardiseeritud vaatlused ja mõõtmised) kui ka avalikustamine (andmed saadetakse elektroonilisse andmebaasi ja avalikustatakse Internetis kodulehekülgedel). Kõik need algatused saavad toetust ka KIK keskkonnateadlikkuse programmi alt.

Haridus- ja Teadusministeerium on nii eelmisel kui käesoleval struktuurifondide perioodil toetanud keskkonnainfo kättesaadavust läbi „Riikliku tähtsusega teadustaristu Teekaardi“ meetme investeerimiskavade. Projekti „Loodusteaduslikud arhiivid ja andmevõrgustik (NATARC, <https://natarc.ut.ee/>) kaudu on muudetud kättesaadavaks üle 1 miljoni elurikkuse andmebaasi PlutoF kirje, milleks on botaaniliste, mükoloogiliste ja zooloogiliste liikide kirjeldused, vaatlusandmed ning DNA-proovid. Samamoodi arendati NATARC projekti kaudu välja geoloogilise info andmebaas SARV.

PlutoF ja SARV võimaldavad kasutajatele tasuta ja vaba juurdepääsu Eesti liigilise mitmekesisuse andmestikule. Andmestikku saab vaadelda nii infosüsteemi sees, kui ka mitmete rakenduste (sh mobiilsed rakendused) ja elurikkuse portaali e-elurikkus (<http://elurikkus.ut.ee/>) kaudu. Elurikkuse andmestikud on mitmesuguste andmeväljade abil otsitavad, ning neid saab infosüsteemi masstabelitena importida, kui ka eksportida API ehk programmi rakendusliidese kaudu.

- 1) Maaeluministeerium tõi 2020. aastal välja järgmised olulisemad tegevused oma pädevusvaldkonnas: Keskkonnateadlikkuse suurendamisele aitavad kaasa mitmed Eesti maaelu arengukava (MAK) 2014-2020 meetmed, sh on mitmete MAK toetuste üheks nõudeks osalemine kindlatel koolitustel, kus jagatakse teavet keskkonda hoidvate majandamis- ja loomapidamisvõtete kohta;

- 2) Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi 2014–2020 rakenduskava raames läbi viidud Kalanduse Teabekeskuse tegevused (kalavarusid puudutavad uuringud, festivalid, seminarid);
- 3) Maaeluministeeriumi programmi „Põllumajanduslikud rakendusuurinud ja arendustegevus aastatel 2015–2021“ kaudu on rahastatud mitmeid keskkonnateemalisi rakendusuurinud, mis aitavad kaasa teaduspõhisele õigusloomele ning poliitiliste otsuste langetamisele;
- 4) Põllumajandusuuringute Keskuse uuringute tulemused on oluliseks sisendiks keskkonnateadlikkuse tõstmisel. Lisaks koostatakse perioodiliselt keskkonnateadlikkuse tõstmise hindamiseks e-küsitlust põllumajandustootjatele (sh küsimused üldise teadlikkuse ja informeerituse kohta keskkonda puudutavates küsimustes);
- 5) Erinevate teadustööde ja uuringute laiemale avalikkusele tutvustamiseks korraldab MeM koostöös teiste asutustega keskkonnaalaseid teemapäevi, nt mullapäev koostöös Eesti Maaülikooliga ning põllumajandusmaa elurikkuse teemapäev koostöös Põllumajandusuuringute Keskusega.

2017. a avas Keskkonnaamet Eesti suuremaid kaitsealasid ühendava kodulehe www.kaitsealad.ee. Lehelte leiab teavet Eesti rahvusparkide ning teiste olulisemate kaitsealade, kaitsekorra, loodusväärtuste ja külastusvõimaluste kohta. 2018. a täiendati lehte 10 kaitseala infoga. 2020. a uuendati otsingumootoreid ja sisuhaldust ning laialdasem info on leitav 20 kaitseala kohta. Lisaks on leht seotud Eesti Looduse Infosüsteemi (EELIS) lehega ning juhatab kaardirakenduse kaudu Eestimaa loodusväärtuste kohta veelgi täpsemat infot leidma. Kodulehele lisatakse jooksvalt kaitsealadel toimuvate ürituste kohta infot ja uudiseid ning hoitakse info ajakohasena.

(c) 2020. aastal ollakse VVOde loomise ja toimimise alase regulatsiooniga riigisiselt rahul, problemaatiline on mõningal määral toetuskeemide ebaühtlus. Avaliku võimu organid on hakanud järjest enam VVOsid lülitama mitmete regulaarselt koos käivate või ka konkreetse eesmärgiga loodud organite või komisjonide koosseisu, kuigi viimaste kaasaraakimisvõimalused ja -õigused on sageli piiratud ja varieeruvad. Suuremad VVOd on saanud viimastel aastatel riigieelarvest tegevustoetust, mis aitab katta osaliselt üldkulusid. Siseministeerium toetab Eesti Vabaühenduste Liitu iga-aastase tegevustoetuse näol. Liidu liikmed on mh ka SA Eestimaa Looduse Fond ja SA Keskkonnaõiguse Keskus, kelle heaks liit teeb küll nt huvikaitset, ent rahalist toetust liikmed liidult ei saa. Läbi sihtfinantseerimise saab tegevustoetust Eesti Keskkonnahariduse Ühing, kes koordineerib keskkonnahariduskeskuste võrgustiku tööd. HTM üldharidusosakond on rahastanud sihtotstarbeliselt erinevaid õpilaste keskkonnahariduslikke projekte ja õpilasüritusi ning –tegevusi koordineerivad MTÜ-sid (nt Tartu Keskkonnahariduse Keskus, Eesti Füüsika Selts, GLOBE Eesti, Teaduskera jne).

Riigi ja VVOde vastastikune tunnustus ning partnerlus on paranenud, mõningatel juhtudel on VVOde esindajaid kaasatud ka rahvusvaheliste ürituste delegatsioonidesse. Soov, huvi ja vajadus koostöö edasiseks arenguks on nii riigi kui VVOde poolt olemas, takistuseks on seni olnud nii inim-, aja- kui rahalise ressursi nappus. Ministeeriumidelt laekunud vastuste kohaselt tunnustatakse ja toetatakse mittetulundusühinguid võrdväärsete partneritena, sh tunnustatakse nende iseseisvust ja sõltumatust, kaasates neid otsustusprotsessidesse. Mittetulundusühingu rahastamine ei anna rahastajale õigust ühingu iseseisvust riivata ega mõjutada teda otsustama rahastajale sobivas suunas. Viimastel aastatel on seoses digitaalsete süsteemide arendamisega (digiallkiri, elektroonilised registrid) oluliselt lihtsustunud mittetulundusühingute ja sihtasutuste toimimise õigusliku poole korraldamine.

Tuginedes Ameerika Ühendriikide arengukoostöö agentuuri USAID koostatud vabaühenduste elujõulisuse indeksile, on VVO-de registreerimine Eestis lihtne ja seda saab teha elektrooniliselt. Eesti Vabaühenduste Liidu hallatavas Hea Kodaniku infoportaalil on üleval põhjalik juhend, kuidas mittetulundusühingut asutada (<https://heakodanik.ee/soovid-asutada-vabauhendust/>).

SA Keskkonnainvesteeringute Keskus (edaspidi KIK) põhitegevuseks on rahastada erinevaid keskkonnaprojekte ning nende hulgas ka keskkonnahariduse ja –teadlikkuse tõstmisega seonduvat. Keskkonnaprogrammi keskkonnateadlikkuse programm on KIKi kõige projekti- ning taotlejarohkem. Lisaks koolitatakse ja nõustatakse nii taotlemisest huvitatuid kui ka toetust saanud rahastamise mehhanismide ja rahastatavate tegevuste valdkonnas. Püütakse juurutada ka tugevamat koostööd kolmanda sektoriga läbi erinevate ümarlaudade. VVOd moodustavad KIKi taotlejate hulgast olulise grupi. KIK toetab projektipõhist tegevust (kindla eesmärgi ja mõõdetavate tulemustega tegevus), mitte organisatsioonide üldkulude ja igapäevaste administreerimiskulude katmist.

2007. aastal loodi kodanikuühiskonna toetuseks Kodanikuühiskonna Sihtkapital, mille eesmärgiks ei ole küll konkreetselt keskkonnavaldkonna organisatsioonide toetamine, vaid kodanikuühiskonna arengu toetamine tervikuna. KÜSK on rahastanud keskkonnaorganisatsioone nende võimekuse tõstmiseks ning ka erinevaid keskkonnahariduse edendamisele suunatud projekte, mille esitajad ja elluvijad on kodanikuühendused. Kõik KÜSK eraldatud toetused on leitavad selle kodulehel (<http://www.kysk.ee/toetuste-ajalugu>).

(d) Erinevad ministeeriumid on VVOsid kaasanud mitmete ministrite välisvisiitidele ning rahvusvahelistesse foorumitesse, näiteks:

1) MTÜ Põhjakonn esindaja osalemine Berni konventsiooni kahepaiksete ja roomajate ekspertrühma istungil 2017. aasta sügisel;

2) regionaalse koostöö kohtumistel HELCOMis;

3) Eesti-Vene kalanduse ühiskomisjonis töös osalevad Tartu Ülikooli Eesti Mereinstituudi teadurid ning kaluriorganisatsioonide esindajad;

4) 2018. a ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni osaliste kohtumisel COP24 ja 2019. a COP25 olid valitsusväliste organisatsioonide liikmed (sh Noorete Keskkonnanõukogu esindaja) kaasatud Eesti delegatsiooni koosseisu;

5) UNEA-4 kohtumisele olid kaasatud huvigruppide esindajad (nt ettevõtjad);

6) UNESCO säästvat arengut toetavad konverentsid, ÜRO kestliku arengu üritused.

VVO-de esindajaid on kaasatud ka mitmetesse rahvusvahelistesse organisatsioonidesse ja võrgustikesse nagu TRINET, BaltCoast, EUROBATs, Copa-Cogeca, ECOSOC jne, mis nende sõnaõigust suurendavad. Eesti Looduskaitse Selts on osalenud paljudel rahvusvahelistel konverentsidel, seminaridel ja töötubades, seda peamiselt EEB liikmelisuse jt rahvusvaheliste VVOde raames ja kulul. Eesti Ornitoloogiaühing, Eestimaa Looduse Fond, Keskkonnaõiguse Keskus ja Eesti Roheline Liikumine osalevad erinevate rahvusvaheliste võrgustike (BirdLife, WWF ja CEEWEB, Justice&Environment, Friends of Earth) raames paljudel rahvusvahelistel konverentsidel, seminarides ja töötubades.

Rahvusvahelistesse säästva arengu protsessidesse osapoolte ja huvigruppide kaasamiseks, tagasiside saamiseks ning info jagamiseks kasutatakse Eesti säästva arengu komisjoni (<https://www.riigikantselei.ee/et/saastva-arengu-komisjon>), mis ühendab erinevaid

valitsusväliseid katusorganisatsioone. Komisjoni tööd koordineerib Riigikantselei strateegiabüroo.

(e) Konventsiooni artikli 3 lõikes 8 sätestatud oma õigusi kasutavate isikute karistamise, tagakiusamise ja ahistamise keeld sisaldub Eesti Vabariigi Põhiseaduse §-s 12, mille kohaselt kedagi ei tohi diskrimineerida rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu. Eesti karistusseadustik sätestab, et õigusriigile kohaselt ei tohi kedagi süüdi mõista ega karistada teo eest, mis selle toimepanemise ajal kehtinud seaduse kohaselt ei olnud süütegu, ning süütegude eest karistatakse vaid siis, kui tegu vastab süüteo koosseisule, on õigusvastane ja isik on selle toimepanemises süüdi. VVOdel 2020. aastal laekunud vastuste kohaselt ei ole oma õigusi kasutavate isikute karistamise, tagakiusamise ja ahistamise keeldu Eestis üldiselt rikutud. Üks VVO tõi siiski välja, et projekti “Kohaliku metsa tulevik - teadlikud osalejad ja paremad otsused” käigus on kokku puutunud juhtumitega, kus kohalikel kogukondadel, kes soovivad keskkonnaotsuseid mõjutada ja protsessides osaleda, tehakse selleks omavalitsuste poolt takistusi ja koheldakse inimesi tõrjuvalt või lugupidamatult.

IV Artikli 3 rakendamise takistused

VVOd leiavad, et kaasamine võiks olla süsteemsem ning ulatuslikum. VVOd on huvitatud rahvusvahelises töös osalemisest ning soovivad delegatsioonidesse olla kaasatud täieõiguslike liikmetena, kuid selle eelduseks on kaasnevate kulude katmine riigi poolt, kuna VVOdel vajalikud omavahendid enamasti puuduvad. Samuti leiavad VVOd, et üldsust oleks vaja rohkem kaasata riiklike seisukohtade kujundamisse juba varases etapis ning sisulisemalt.

2016. aastal märkis üks VVO probleemina, et puudub keskkonnahariduse arengukava kui strateegiline alusdokument ning keskkonnaharidusse investeeritavad summad ei ole laiapõhjaliselt kokku lepitud. Keskkonnaministeerium ning haridus- ja teadusministeerium allkirjastasid 31. märtsil 2017 ühise tegevuse memorandumi. Selle rakenduskava „Keskkonnahariduse ja -teadlikkuse tegevuskava 2019-2022“ võeti vastu 2018. aasta oktoobris. Viimane annab suunised nii juba käimasolevate nõ traditsiooniliste tegevuste kui uute näol alates keskkonnahariduse kvaliteedi hindamistest, koostööst koolidega ja kohalike omavalitsustega ning lõpetades kampaaniatega. Tegevuskava sätestab muuhulgas, et keskkonnateadlikkus saab suureneja vaid usaldusväärse, ajakohase ja selgelt esitatud keskkonnainfo ning keskkonnateadlike valikuvõimaluste kaudu. Kokku on lepitud tegevuste eest vastutajad ning ka võimalikud rahastused.

V Täiendav informatsioon artikli 3 rakendamise praktika kohta

2007. aastast tegutseb Eestis SA Keskkonnaõiguse Keskus, valitsusväline mittetulunduslik organisatsioon, mille eesmärgiks on edendada keskkonnaõiguse arengut ja selle rakendamist. KÕK kodulehel (www.k6k.ee) selgitatakse lähemalt erinevate keskkonnaõiguse teemade sisu ja õiguslikku regulatsiooni ning on antud lingid vastavatele rahvusvahelistele, Euroopa Liidu ja Eesti õigusaktidele ning asjakohastele muudele materjalidele (nt analüüsidele õigusaktide rakendamise kohta), samuti selgitatakse lähemalt Aarhuse konventsioonist tulenevate õiguste sisu ja nende kasutamise võimalusi.

KÕKi tegevused seoses üldsuse abistamise ja juhendamisega keskkonnanäasjade otsustamises osalemisel ja neis asjus kohtu poole pöördumisel on olnud järgmised:

1) KÕK on välja töötanud osalusjuhised (www.k6k.ee/oskaosaleda) planeeringute ja keskkonnalubade menetluses osalemiseks. 2) KÕK koordineerimisel koostas Eesti keskkonnaõiguse spetsialistide meeskond 2014. a alguses kommentaarid keskkonnaseadustiku üldosa seadusele (<http://www.k6k.ee/keskkonnaseadustik>), milles tutvustati põhjalikult keskkonnaõiguse sätteid ja kohtupraktikat. Kuna seadus võtab üle ka Aarhuse konventsiooni peamised sätted, on tegemist valdkonna olulise tõlgendusmaterjaliga. 3) KÕK on osutanud tasuta või soodsa hinnaga õigusabi valitsusväliste organisatsioonidele ning üksikisikutele erinevates planeeringute ja keskkonnakaitselubade menetlustes osalemiseks. 4) KÕK annab välja igakuist keskkonnaõiguse uudiskirja, milles kajastatakse olulisi keskkonnaõiguse teemalisi arenguid ning mille lugejate hulka kuuluvad nii üldsuse, riigi ja kohalike omavalitsuste kui ettevõtjate esindajad. 5) KÕK on korraldanud erinevaid koolitusi ja infopäevi üldsuse esindajatele ja ametnikele erinevatel keskkonnaõiguse, sh keskkonnaotsustesse kaasamise teemadel.

VI Asjakohased veebiaadressid

Aastast 2000 on Eesti Vabaühenduste Liit korraldanud Eesti ühenduste elujõulisuse hindamist Ameerika Ühendriikide Rahvusvahelise Abi Agentuuri (USAID) koostatud indeksiga, mille aluseks on seitse mõõdet: seadusandlik keskkond, organisatsioonide tegutsemisvõime, majanduslik elujõulisus, eestkoste ja poliitikate mõjutamine, teenuste osutamine, infrastruktuur ja avalik maine. Kuna samasugust mõõtmist tehakse kõikides Kesk- ja Ida-Euroopa riikides, siis võimaldavad tulemused tutvuda ka teiste riikide ühenduste olukorraga ning võrrelda neid Eesti omaga. Eesti on tugevalt arenenud, iseloomustavateks märksõnadeks on koostöö, hea seadusandlik keskkond, tugev infrastruktuur ning positiivne meediakajastus. Arendamist vajavad organisatsioonide tegutsemisvõime ja finantssuutlikkus.

Uuringu tulemustega on võimalik tutvuda Eesti Vabaühenduste Liidu kodulehel (<https://heakodanik.ee/uuringud-analuusid-koolitood/>).

VII Seadusandlikud ja muud meetmed, mis rakendavad konventsiooni Artiklis 4 sätestatud keskkonnainfole juurdepääsu sätteid

Artiklis 2 sätestatud mõisted on Eesti õigusaktides osaliselt defineeritud. Mõiste 'avaliku võimu organ' on defineeritud haldusmenetluse seaduse § 8 lõikes 1: haldusorgan on seadusega, selle alusel antud määrusega või halduslepinguga avaliku halduse ülesandeid täitma volitatud asutus, kogu või isik.

Avaliku teabe seaduse § 3 lg 1 sätestab mõiste 'avalik teave': avalik teave on mis tahes viisil ja mis tahes teabekandjale jäädvustatud ja dokumenteeritud teave, mis on saadud või loodud seaduses või selle alusel antud õigusaktides sätestatud avalikke ülesandeid täites. Seega hõlmab 'avalik teave' ka mõistet 'keskkonnainfo'.

16.02.2011 võeti Riigikogus vastu keskkonnaseadustiku üldosa seadus, mille eesmärk on kodifitseerida keskkonnaõigus, likvideerida ülereguleerimine ning luua süstematiseeritud ja harmooniline keskkonnaõiguse kontseptsioon. Muuhulgas on seaduse eesmärkideks tagada igapäevasele tervise- ja heaoluvajadustele vastav keskkond; tagada isikute teavitatus keskkonnanähtudest, sh teavitatus keskkonnanähtudest ja ohu vältimise meetmetest; tõsta keskkonnateadlikkust; koguda keskkonnanähtude tegemiseks teavet; legitimeerida avara

kaalutlusruumiga keskkonnaotsuseid; tagada isikute kaasamine keskkonda oluliselt mõjutavate otsuste tegemisse; võimaldada isikutel end tõhusalt kaitsta negatiivsete keskkonnamõjude eest; võimaldada isikutel laiaulatuslikku keskkonnakasutust, tagades maaomanike ja avalike huvide kaitse. Seadus jõustus keskkonnaseadustiku üldosa rakendamise seaduse jõustumisel 1.08.2014.

Keskkonnaseadustiku üldosa seaduse § 24 defineerib keskkonnateabe kui kirjalikus, nähtavas, kuuldavas, elektroonilises või mis tahes muus materiaalses vormis oleva teabe, mis käsitleb:

1) selliste keskkonnaelementide nagu õhu, atmosfääri, vee, pinnase, maa, maastike ja looduslike alade, sealhulgas märg-, ranna- ja merealade seisundit, looduslikku mitmekesisust ja looduse koostisosade, sealhulgas geneetiliselt muundatud organismide seisundit ning nende vastastikust toimet;

2) selliseid tegureid nagu ained, energia, müra, vilkuv valgus, vibratsioon, kiirgus või jäätmed, sealhulgas radioaktiivsed jäätmed ja heitmed, mis mõjutavad või tõenäoliselt mõjutavad käesoleva lõike punktis 1 nimetatud keskkonnaelemente;

3) selliseid meetmeid, sealhulgas haldusmeetmeid, nagu õigusaktid, kavad, programmid, planeeringud, keskkonnakokkulepped ja tegevused, mis mõjutavad või tõenäoliselt mõjutavad käesoleva lõike punktides 1 ja 2 nimetatud keskkonnaelemente ja tegureid, ning samuti nende keskkonnaelementide kaitseks kavandatud meetmeid või tegevusi;

4) aruandeid keskkonnavalaste õigusaktide rakendamise kohta;

5) tulu ja kulu analüüse ning muid majandusanalüüse ja prognoose, mida kasutatakse käesoleva lõike punktis 3 nimetatud meetmete ja tegevuste raames;

6) inimeste tervist ja ohutust, sealhulgas joogivee ja toiduahela saastatust, ning inimeste elutingimusi ning kultuuriväärtuste ja ehitiste olukorda sel määral, kui neid mõjutab või võib mõjutada käesoleva lõike punktis 1 nimetatud keskkonnaelementide seisund või nende elementide kaudu käesoleva lõike punktides 2 ja 3 nimetatud mis tahes tegurid, meetmed või tegevused.

Mõisteid 'üldsus' ja 'asjast huvitatud üldsus' ei ole otseselt defineeritud, küll aga on need kasutuses mitmetes keskkonnavalastes õigusaktides üldmõistetena. Keskkonnaseadustiku üldosa seadus kasutab mõistet "avalikkus".

Keskkonnainfole juurdepääs on tagatud läbi avaliku teabe seaduse. Seaduse § 9 ja § 10 sätestavad teabevaldaja kohustused: teabevaldaja on kohustatud võimaldama juurdepääsu tema valduses olevale teabele. Teabenõudja oma huvi tõendama või teabenõuet põhjendama ei pea. Keeldumise alused on ammendavalt seaduses loetletud. Muuhulgas keeldutakse info väljastamisest, kui teave on tunnistatud asutusesiseseks kasutamiseks. Selline info hõlmab riigikatset, rahvusvahelisi suhteid, tööstuslahendusi, intellektuaalomandi õigusi, uurimis- ja kohtumenetlusi ning isikuandmeid.

Keskkonnaseadustiku üldosa seaduse § 24 kohaselt on igaühel õigus küsida keskkonnateavet, esitades selgitustaotluse märgukirjale ja selgitustaotlusele vastamise ning kollektiivse pöördumise esitamise seaduse alusel või teabenõude avaliku teabe seaduse või muu seaduse alusel. Teabe küsija ei pea avaldama keskkonnateabe küsimise eesmärki ega muul viisil põhjendama teabe küsimist. Teabe küsija soovil selgitab teabe valdaja andmete kogumise meetodeid ning võimaldab juurdepääsu teabele proovivõtu ja analüüsi meetodite kohta.

Teabenõue täidetakse viivitusega, kuid mitte hiljem kui viie tööpäeva jooksul. Kui teabevaldajal on vaja teabenõuet täpsustada või kui teabe väljaselgitamine on aeganõudev, võib ta teabenõude täitmise tähtaega pikendada kuni 15 tööpäevani.

Nii avaliku teabe seadus kui märgukirjale ja selgitustaotlusele vastamise ning kollektiivse pöördumise esitamise seadus näevad ette, et riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud on kohustatud neile adresseeritud teabenõuded, märgukirjad ja selgitustaotlused registreerima. Märgukirjale ja selgitustaotlusele tuleb vastata kirjalikult hiljemalt ühe kuu jooksul, arvates märgukirja või selgitustaotluse saabumisest. Täiendava uurimise vajadusel võivad riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud tähtaega pikendada kahe kuuni.

Avaliku teabe seaduse § 25 kohaselt katab teabenõude täitmise kulud üldjuhul teabevaldaja. Paberkandjal koopiate valmistamise eest tasub teabenõudja kuni 0,19 eurot iga väljastatud lehekülje eest alates 21. leheküljest, kui seadusega ei ole teabe väljastamise eest riigilõivu ette nähtud.

VIII Artikli 4 rakendamise takistused

2020. aastal tõi üks VVO välja juhtumi, mil teabenõude juurde on küsitud selgitust, miks infot vajatakse. Samas ei ole teada, et teabe väljastamisest oleks seejuures keeldutud.

Üks VVO tõi 2020. aasta sisendis esile juhtumi, kus Keskkonnaministeerium ei vastanud teabenõudele põhjendusega, et küsitud analüüsi polnud valminud ega ametlikult vastu võetud. Nimetatud juhul pidas Andmekaitse Inspeksioon analüüsi avalikustamisest keeldumist õiguspäraseks. Kui analüüs vastu võeti, avalikustati see Keskkonnaministeeriumi kodulehel.

IX Täiendav informatsioon artikli 4 rakendamise kohta

Keskkonnainfot valdavad Eestis põhiliselt Keskkonnaministeerium, Keskkonnaamet, Keskkonnaagentuur ja Maa-amet, teataval määral esitatakse keskkonda puudutavaid teabenõudeid ka teistele riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustele.

Reeglina saavad teabenõuded tähtaegselt vastuse, mõnikord on siiski esinenud probleeme tähtaegse vastamisega. Sageli on üheks vastamise viibimise põhjuseks vajadus teavet konkreetsele küsimusele vastuse saamiseks töötleva hakata, aga ka teabenõude liiga üldine või ebaselge sõnastus. Palju teabenõudeid esitavad kooliõpilased ja üliõpilased.

2020. aastal aruandesse panustanud riigiasutused on kinnitanud teabenõuetele vastamise korra järgimist, mööndes samas, et teabenõuete väga suure hulga juures tuleb ette üksikuid tähtajaga hilinemisi. Mõnel korral on teabenõudele vastamisel palutud pikendust. Üldiselt on teabenõuete menetlemine aga saanud harjumuspäraseks osaks igapäevasest tööst ning hästi juurdunud. Teabenõuetele vastamise keskmine aeg on lühenenud: sagedased on juhud, kus teabenõudele vastatakse juba paari päeva jooksul pärast teabenõude väljasaatmist. 2020. a laekunud vastuste põhjal ei ole teada juhtumeid, kus teabenõudele vastamisest oleks seadusliku aluseta keeldutud. Samuti on lihtsustunud teabenõuete esitamist ja neile vastuse saamist elektroonilise asjaajamise areng ametiasutustes. Teabenõudeid kasutavad VVOd pigem erandina, sest reeglina on keskkonnainfo kättesaadav avaliku teabe seaduse alusel peetavatest vastavate ametkondade avalikest andmekogudest, vajadusel ka ametnike käest otse. 2020. aastal laekunud vastuste kohaselt on teada üks juhtum, kus Keskkonnaministeeriumile esitatud teabenõue jäi vastamata.

Aruandeperioodil on olnud üks juhtum, kus Riigimetsa Majandamise Keskus ei vastanud teabenõudele tähtaegselt, ning teabenõudja esitas vaide Andmekaitse Inspeksioonile. Andmekaitse Inspeksioon kohustas teabevaldajat teabenõue sisuliselt uuesti üle vaatama ning teabenõudjale teabe sellisel kujul väljastama, nagu teave on rakendusest välja võetav ja

väljastatav. Samuti palus Andmekaitse Inspektioon Riigimetsa Majandamise Keskust edaspidi teabenõudjate osas täita oma selgitamis- ja abistamiskohustust. Vaide esemeks olnud probleemi lahendamiseks on muuhulgas Riigimetsa Majandamise Keskuse kodulehel avaldatud kaardirakendus (<https://rmk.ee/metsatoode-kaart>), kus on kajastatud kõik alad, mille kõrgendatud avaliku huviga alaks määramise osas on saavutatud kohalike kogukondadega kokkulepe ja vastavad tegevused on kokku lepitud.

2020. aasta raporti koostamiseks laiali saadetud küsimustiku vastuste kohaselt on aruandeperioodil paaril korral nõutud tasu paberkandjal koopiate väljatrüki eest seaduses sätestatud määras.

X Asjakohased veebiaadressid

XI Seadusandlikud ja muud meetmed, mis rakendavad konventsiooni keskkonnainfo kogumise ja levitamise Artiklit 5

Üldist teabe avalikustamist käsitleb siseriiklikus õiguses avaliku teabe seadus, mille §-de 28 ja 29 kohaselt kuulub avalikustamisele teabevaldaja veebilehel (kohustuslik), vajadusel ka ringhäälingus või trükiajakirjanduses, kohaliku omavalitsuse asutuses või rahvaraamatukogus, ametlikus väljaandes või muul õigusaktides ettenähtud viisil teabevaldaja ülesannetega seotud:

- andmed ohu kohta inimese elule, tervisele ja varale;
- andmed keskkonnaseisundi, keskkonnakahjustuste ja ohtlike keskkonnamõjude kohta;
- muu teabe ja dokumendid, mille avalikustamise kohustus on sätestatud välislepingus, seaduses või selle alusel vastuvõetud õigusaktis või mida teabevaldaja peab vajalikuks avalikustada.

Eesti Vabariigi õigusaktid, välislepingud, Riigikohtu põhistatud lahendid, teadaanded ja muud dokumendid avaldatakse vastavalt Riigi Teataja seadusele ametlikus väljaandes Riigi Teataja. Avaldatavate ja jõustumist vajavate aktide, otsuste jms jõustumise aeg on enamikul juhtudel seotud Riigi Teatajas avaldamisega (Põhiseaduse §-st 108 tulenevalt jõustub seadus 10. päeval, haldusmenetluse seaduse § 93 lõikest 2 tulenevalt jõustub Vabariigi Valitsuse või ministri määrus 3. päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist).

Avaliku teabe seaduse § 12 lõike 4¹ kohaselt peavad kõik riigiasutused alates 1. jaanuarist 2009 tagama dokumendiregistri kaudu juurdepääsu kõigile dokumendiregistris registreeritud ja asutuse dokumendihaldussüsteemis sisalduvatele elektroonilistele dokumentidele, millele ei ole juurdepääsupiirangut kehtestatud. See tähendab, et dokumendiregistri kaudu peab olema võimalik dokumentidega tutvuda. Samuti peab dokumendiregistril olema otsingumootor, mille kaudu on võimalik dokumente erinevate rekvisiitide kaudu otsida. Vajaliku dokumendi leidmise lihtsustamiseks peab dokumendiregistri pidaja looma dokumentide leidmise hõlbustamiseks sisujuhi ja kasutusjuhendi ning tagama dokumendi leidmise infotehnoloogilise otsingusüsteemi abil ületekstiotsinguga metaandmetest ehk registri avalikust vaatest. Teabevaldajad on kohustatud registreerima dokumendiregistris oma ülesannete täitmisel kõik loodud ja saadud dokumendid. Dokumentide loomise, saamise või saatmise viis ega teabekandja ei saa olla dokumendi registreerimata jätmise põhjuseks. Dokumendiregistris registreeritakse asutusele saabunud dokumendid ja asutusest väljasaadetud dokumendid hiljemalt saabumise või väljasaatmise päevale järgneval tööpäeval, asutuses koostatud ja

allkirjastatud õigusaktid hiljemalt nende allakirjutamise või sellele järgneval tööpäeval ning sõlmitud lepingud nende allakirjutamisele järgneval tööpäeval.
Nõuded dokumendiregistrile sätestab avaliku teabe seaduse § 12.

Keskkonnaseadustiku üldosa seaduse § 25 kohaselt keskkonnaohu ilmnemisel, samuti looduslikest teguritest keskkonnale põhjustatud olulise ebasoodsa mõju esinemise piisava tõenäosuse ilmnemisel teavitatakse viivitamata igaühte, keda ohu realiseerumisest tekkinud oluline ebasoodne mõju võib puudutada, edastades teabe, mis võimaldab võtta mõju vältivaid või vähendavaid meetmeid. Teave edastatakse ringhäälingu, trükiajakirjanduse või interneti vahendusel või muul asjakohasel viisil, mis tagab tõhusalt teabe jõudmise potentsiaalselt mõjutatud isikute kätte ega too kaasa ebamõistlikke kulusid. Kui teabe valdajal on seaduse alusel õigus keelduda keskkonnateabe väljastamisest, peab ta selle teabe väljastamise otsustamisel iga kord kaaluma, kas väljastamisest keeldumise huvi kaalub üles väljastamisega kaasneva avaliku huvi.

Keskkonnaseadustiku üldosa seaduse § 26 kohaselt kogub ja säilitab haldusorgan oma ülesannete täitmiseks vajalikku keskkonnateavet viisil, mis tagab selle arusaadavuse, täpsuse, võrreldavuse ja ajakohasuse ning võimaldab selle tõhusat avalikustamist. Keskkonnateave avalikustatakse internetis või muul asjakohasel viisil, mis tagab avalikkuse tõhusa teavitatuse. Avalikustatav keskkonnateave hõlmab vähemalt järgmise teabe:

- 1) keskkonnaga seonduvate rahvusvaheliste lepete, Euroopa Liidu ja riigisiseste õigusaktide elluviimise aruanded;
- 2) keskkonnaga seonduvad programmid ja kavad, sealhulgas valdkonna arengukavad ja strateegiad ning nende elluviimise aruanded;
- 3) keskkonnaseire andmed;
- 4) keskkonnaseisundi kohta; aruanded
- 5) keskkonnakaitsealad ja muud haldusaktid, mis annavad aluse olulise keskkonnamõjuga tegevusele, ning keskkonnavalasid halduslepingud ja vaba tahte lepingud;
- 6) keskkonnamõju hindamise aruanded, keskkonnamõju strateegilise hindamise aruanded, ning keskkonnavalasid riskianalüüsid.

Keskkonnaseadustiku üldosa seaduse § 27 kohaselt avalikustab haldusorgan oma veebilehel:

- 1) selgitava kokkuvõtte oma keskkonnavalasest ülesannetest;
- 2) selgitava kokkuvõtte enda valduses olevast keskkonnateabest;
- 3) viited teiste asjassepuutuvate haldusorganite veebilehtedele;
- 4) selgituse õiguse kohta küsida keskkonnateavet;
- 5) selgituse, kuidas võimaldatakse juurdepääs teabele.

Keskkonnandmete kogumist, töötlemist, hoidmist ja avalikustamist käsitlevad praktiliselt kõik siseriiklikud keskkonnavalasid seadused (keskkonnaregistri seadus, keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadus, keskkonnaseire seadus, tööstusheite seadus, planeerimisseadus, veeseadus, metsaseadus, maapõuseadus, geneetiliselt muundatud organismide keskkonda viimise seadus, jäätmeseadus, kemikaaliseadus, kiirgusseadus, looduskaitse seadus). Nende alusel on keskkonnainformatsioon jaotunud enam kui neljakümne erineva nimetusega andmekogu vahel.

Keskkonnainfo koondamiseks, omavahel seostamiseks ning avalikkuse juurdepääsu lihtsustamiseks on asutatud keskkonnaregister (<http://register.keskkonnainfo.ee/>), registri volitatud töötleja on Keskkonnaagentuur, maardlate nimistu osas aga Maa-amet. Lisaks on igaühel õigus esitada kirjalik taotlus, saamaks keskkonnaregistrist avalikke andmeid selle eest

tasu maksmata (keskkonnaregistri seaduse § 43 lg 1, 2). Erandina on avalikkuse juurdepääs keskkonnaandmetele suletud, kui avalikustamisega võib kaasneda oht ühiskonna turvalisusele, keskkonnakahjustus või kaitsealuste liikide isendite lubamatu häirimine nende elupaikades, need on tootmisjärgus ega võimalda olukorda tõeselt hinnata või kui teabe avalikustamine võib kahjustada intellektuaalomandiõigusi.

2021. aastal on menetluses seaduseelnõu, mille eesmärk on ajakohastada keskkonnateabe käitlemise korda riigi andmekogudes. Eelnõukohase seadusega tunnistatakse keskkonnaregistri seadus kehtetuks. Uus kord vastab sellele, kuidas keskkonnateavet on tegelikult kogutud, sh eristab seni keskkonnaregistri alaminfosüsteemideks nimetatud infosüsteemid iseseisvate andmekogudena. Valdav osa keskkonnaregistri senistest nimistutest/andmetest on praegu ja on ka eelnõukohases seaduses koondatud Eesti looduse infosüsteemi. Mitme seni ka keskkonnaregistri nimistuks loetud andmestiku suhtes on vahepealsel ajal loodud eraldi andmekogud või infotehnoloogiliselt sõltumatud infosüsteemid. Eelnõukohase seadusega plaanitakse sätestada kohustus luua keskkonnateavet sisaldavatele andmekogudele juurdepääsuks ja liidestamiseks ühtne infotehnoloogiline pöördumispunkt (veebikeskkond).

Looduskaitse alast infot (kaitstavad loodusobjektid, kaitstavad liigid ja võõrliigid, jahipiirkonnad, vääriselupaigad, jahitrofeed, rahvusvahelised alad, toetuskõlbulikud alad jne) koondab, kontrollib ja sisestab Keskkonnaagentuur Eesti Looduse Infosüsteemi (EELIS, <https://eelis.ee/>). EELIS sisaldab infot ka nende loodusväärtuste kohta, mis keskkonnaregistri koosseisu ei kuulu, nt Eesti ürglooduse raamatu andmed, pärandkultuuri objektid. Andmed jõuavad EELIS-e kaudu keskkonnaregistri avalikku teenusesse, Maa-ameti teenustesse, Riigimetsa Majandamise Keskusesse jt klientidele.

Keskkonnaamet väljastab geoloogilise uuringu lube, üldgeoloogilise uurimistöö lube, jäätmelube, keskkonnakomplekslube, välisõhu saastelube, vee erikasutuslube, maavara kaevandamise keskkonnalube jt. Kõik keskkonnaload on avalikkusele kättesaadavad keskkonnaotsuste infosüsteemis KOTKAS (kotkas.envir.ee). Keskkonnateenuste portaali on Keskkonnaameti kliendiportaal, mille kaudu saavad kliendid kasutada erinevaid Keskkonnaameti pakutavaid elektroonilisi teenuseid. Lubade väljastamine ja muutmine kajastub süsteemis üldjuhul reaalajas.

Keskkonnaotsuste terviklik autonoomne infosüsteem KOTKAS (<https://kotkas.envir.ee/>) on internetipõhine dokumendihaldussüsteem, mille eesmärk on tagada nn keskkonnalubade ühtne menetlemine, võimaldades tutvuda ja analüüsida kehtivate keskkonnalubade alusel toimuvat keskkonnakasutust. 2020. aasta seisuga toimub KOTKASe kaudu keskkonnakompleksloa andmine ja haldamine; kiirgustegevusloa andmine ja haldamine, keskkonnatasu deklareerimine jäätmelubade, veekasutuse ja välisõhu valdkonnas, keskkonnaluba andmine ja haldamine, keskkonnakasutuse aastaaruannete esitamine ja kontrollimine, samuti keskkonnatasu deklareerimine maapõue valdkonnas ja geoloogilise uuringuluba taotlemine.

Vastavalt Keskkonnaagentuuri põhimäärusele on üks agentuuri põhiülesandeid Eesti keskkonnaseisundi ja seda mõjutavate tegurite kohta teabe kogumine, töötlemine ja analüüsimine ning keskkonnaseisundi hinnangute koostamine, vastavate andmekogude pidamine ning üldkasutatavasse infovõrku keskkonnaseisundi kohta teabe edastamine, tagamaks Eesti elanikkonna turvalisust ja tervise kaitset. Keskkonnaagentuuri poolt kogutavate andmete põhjal koostatud keskkonnavalne teave tehakse üldsusele kättesaadavaks peamiselt Keskkonnaagentuuri veebilehel (www.keskkonnaagentuur.ee), läbi keskkonnaregistri ja metsaregistri avaliku teenuse. Andmete kogumine ja töötlemine Keskkonnaagentuuris

tervikuna toimub tihedas koostöös Keskkonnaameti, Keskkonnaministeeriumi, Statistikaameti jt partneritega, sh VVO-dega. Info edastamise korraldus ja ajalised intervallid on sätestatud põhiliselt seadustega, rahvusvaheliste kohustustega või asutustevaheliste kokkulepetega. Keskkonnaagentuuri veebilehe ja selle alamlehtede kaudu on kättesaadav nii üldistatud teave Eesti keskkonnaseisundi (põhineb keskkonnaindikaatoritel) ja elurikkuse kohta kui konkreetsed andmed keskkonnaregistri ja metsaregistri avaliku teenuse kaudu.

Riikliku keskkonnaseire andmed on kättesaadavaks tehtud läbi keskkonnaseire andmete kogumise ja avalikustamise infosüsteemi KESE, mis asub siin: <https://kese.envir.ee/kese/>.

KAUR kogub andmeid elustiku leviku ja seisundi ning looduskaitse objektide, jäätmete tekke ja käitlemise, välisõhu saastamise, veekasutuse, metsaressursi, hüdroloogiliste ja meteoroloogiliste nähtuste ja seiretulemuste kohta. Info kogumine ja edastamine on valdkonniti erinev: hüdrometeoroloogilised andmed jooksevad andmebaasi reaajas, mõningaid teisi andmeid kogutakse kvartaalselt, kolmandaid kord aastas. Näiteks looduse ja looduskaitse mõningaid andmeid kogutakse Eesti Looduse Infosüsteemi (EELIS) jooksvalt, teisi aga kindla intervalliga. EELIS andmebaasiga seotud Loodusvaatluste andmebaasi laekuvad andmed ka reaajas (vaatlus sisestatakse vaatluspaigas nutirakenduse abil andmebaasi) – neid sisestavad kodanikud (CitizenScience põhimõte). KAUR on vastavalt oma põhimäärusele loodud keskkonnavalase informatsiooni kogujaks, töötlejaks, analüüsijaks ja talletajaks. KAURis on väga suur osa Eesti keskkonnainfost.

EELIS on üks keskkonnaregistri sidussüsteemidest, kus hallatakse keskkonnaregistrisse kuuluvaid looduskaitse, veekogude ja seireandmete andmestikke. Iga nädal edastatakse EELISes olevad keskkonnaregistri andmed keskkonnaregistri avalikule teenusele. Viimases saab igaüks registriandmetega tutvuda. Kord nädalas tehakse EELISest automaatne andmeülekanne Maa-ameti kitsenduste süsteemile ja RMK andmebaasi. Kord kuus edastatakse EELISega seotud kaardikihte lepingulistele klientidele. Lisaks on veel lepingulised kliendid, kel on õigus kasutada EELIS programmi (desktop programm EELIS andmebaasi kasutamiseks).

Praegune EELIS on aga tehnoloogiliselt vananenud. Seetõttu on Keskkonnaministeerium koos Keskkonnaagentuuri, Keskkonnaameti ja Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskusega alustanud uue Eesti Looduse Infosüsteemi (EELIS) arendust. Projekt kestab kolm aastat (2020-2023) ning selle eesmärgiks on kvaliteetsed loodusandmed, mis on avalikkusele senisest paremini kättesaadavad. EELIS arendusprojekt annab suure panuse loomisel olevasse Keskkonnaportaali. Keskkonnaportaal vahetab välja senise Keskkonnaregistri. Lisaks on koostamisel veebileht loodusveeb.ee, mis on platvorm elurikkuse teemade kajastamiseks (avalikkusele kasutatav alates aastast 2021).

Keskkonnaagentuur koostab ja avaldab regulaarseid väljaandeid nii elektrooniliselt kui paberil. Näiteks „Keskkonnavalvaade“, keskkonnaindikaatoritel põhinev kokkuvõte, iga-aastane seireväljaanne „Keskkonnaseire“, aastaraamat „Mets“, aastaraamat „Eesti metsad“ riigi metsaressursi kohta ja valdkondlikud ülevaated.

Lisaks kogutavate andmete analüüsimisele ja tulemuste avaldamisele trükiste, veebilehe jm kanalite kaudu, koostab ja edastab Keskkonnaagentuur väga paljusid keskkonna valdkonda puudutavaid aruandeid Euroopa Keskkonnaagentuurile, Euroopa Komisjonile, OECD-le, rahvusvaheliste konventsioonide sekretariaatidele jt organisatsioonidele. Eesti avalikkusel on juurdepääs aruannetele reeglina läbi Keskkonnaagentuuri veebilehe. Iga nelja aasta järel avalikustatakse keskkonnaseire programme koondaruanne.

2003.a kirjutas Eesti koos teiste riikidega Kiievis alla Aarhuse konventsiooni saasteainete heitkoguste ja ülekanderegistrite (*Pollutant Release and Transfer Registers, PRTR*) protokollile. Protokolliga ühines Eesti 2007. aasta augustis.

Eraldi inimese tervist või keskkonda ohustavatest asjaoludest viivitamatu teavitamise kohustus on ette nähtud keskkonnaregistri seaduses, keskkonnaseire seaduses, atmosfääriõhu kaitse seaduses ning geneetiliselt muundatud organismide keskkonda viimise seaduses.

Keskkonnaseisundi ja seda mõjutavate tegurite järjepidevat jälgimist reguleerib keskkonnaseire seadus. Vastavalt keskkonnaseire seaduse § 8 lg 1 toimub juurdepääs keskkonnaseire andmetele ning nende väljastamine ja avalikustamine keskkonnaregistri seaduses sätestatud korras. Keskkonnaregistri seaduse § 42 alusel avalikustatakse riikliku ja kohaliku omavalitsuse seireprogrammi alusel ning loodusvara kasutusõiguse või saasteloaga määratud mahus teostatud keskkonnaseire andmed riikliku keskkonnaseire programmi veebilehel (<http://seire.keskkonnainfo.ee/>) ning keskkonnaministri määratud mahus üldistatud perioodiliste väljaannetena.

2013. aastast rakendab Terviseamet Vee Tervise Infosüsteemi (VTI), milles jooksvalt tuuakse andmed joogivee, suplusvee, ujulate vee, pakendatud vee ja mineraalvee kohta. Andmed on saadaval Tervisemati kodulehel (http://vtiav.sm.ee/index.php/?active_tab_id=JV , http://vtiav.sm.ee/index.php/?active_tab_id=SV ja http://vtiav.sm.ee/index.php/?active_tab_id=U).

Kaubaturul pakutavate kaupade ja teenuste kohta info kättesaadavaks tegemist reguleerib Eestis esmajoonel tarbijakaitseseadus. Toodete ohutust ja sellega seonduvat tarbija informeerimist reguleerib toote ohutuse seadus. Tarbijakaitseseaduse § 3 kohaselt on pakutavate kaupade ja teenuste kohta vajaliku ja tõese teabe saamine valiku tegemiseks tarbija üheks põhiõiguseks (p. 2). Tarbijal on õigus saada pakutava kauba või teenuse kohta ohutuse, tervise, vara ja majandushuvide kaitse seisukohalt vajalikku teavet.

Andmete avalikustamist reguleerivad ka eriseadused või EL määrused, näiteks REACH-määrus (EÜ) nr 1907/2006 ja biotsiidimäärus (EL) nr 528/2012.

Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadus sätestab vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusele 1221/2009 organisatsioonide vabatahtliku osaluse võimaldamise kohta ühenduse keskkonnajuhtimise ja -auditeerimise süsteemis konkreetsete asutuste õigused ja kohustused Eesti Vabariigis. Samas seaduses on sätestatud ka Euroopa Liidu vabatahtlikku ökomärgise süsteemi rakendamist täpsustavad siseriiklikud sätted. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus 66/2010/EL ökomärgise kohta, mis on otsekohalduv ka Eestis, sätestab artiklis 12 liikmesriikide ja Euroopa Komisjoni kohustuse propageerida ökomärgise kasutamist, viies selleks läbi tarbijate, tootjate, müüjate, edasimüüjate ja üldsuse informeerimise kampaaniaid.

Keskkonnaministeerium on alates 1990ndate aastate lõpust sõlminud mitu vaba tahte lepingut ettevõtetega, kelle tegevusega kaasneb oluline mõju keskkonnale (avalikkusele kättesaadavad Keskkonnaministeeriumi veebilehel), mille eesmärgiks on kahepoolne koostöö keskkonnaseisundi parandamiseks. Koostöö seisneb ministeeriumipoolses informeerimises tulevastest muudatustest keskkonna-alastes õigusaktides ja ettevõtete esindajate kaasamises õigusaktide väljatöötamisse, ning ettevõtetepoolses täiendavate kohustuste võtmises, mis otseselt ei ole kohustuslikud kehtiva õiguse raames, küll aga parandavad märgatavalt

keskkonna seisukorda, nt ISO 14001-le vastava keskkonnajuhtimissüsteemi rakendamine, üldsuse teavitamine oma keskkonda mõjutavatest tegevustest, täiendavate teadusuuringute tegemine jne. Sellised lepingud on sõlmitud Eesti Mäetööstuse Ettevõtete Liidu, Eesti Keskkonnajuhtimise Assotsiatsiooni, Peipsi Kalurite Ühingu, Peipsi Alamvesikonna Kalurite Liidu, Eesti Keemiatööstuste Liidu, Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liidu, Eesti Vee-ettevõtete Liidu, Eesti Kaupmeeste Liidu, MTÜ-ga Koostöövõrgustik Ehedad Elamused Lahemaal, OÜ-ga Eesti Pandipakend, AS-iga Kunda Nordic Tsement ning SA-ga Things.

XII Artikkel 5 rakendamise takistused

2020. aastal laekunud vastuste kohaselt ei ole teada konventsiooni artikli 5 rakendamise takistusi.

XIII Täiendav informatsioon artikli 5 rakendamise kohta

Osade maakondade kohta ilmuvad vastavad trükised, milles kajastub nii sisuline kui statistiline info maakonna kohta. On tehtud mitmeid voldikuid erinevatel keskkonnateemadel.

Kohalikud omavalitsused peavad registreid ja andmebaase oma territooriumi kohta. Ka VVOd ja tulundusasutused koguvad ja levitavad oma tegevusega seotud keskkonna-alast infot. Riigiasutused koguvad ja levitavad keskkonnainfot vastavalt õigusaktides sätestatud nõuetele ning säilitavad ja arendavad vastavaid andmebaase. Järjest enam kogutavast infost on kättesaadav läbi Interneti, spetsiifilistele sihtgruppidele koostatakse infokogumikke trükitud kujul. SA Tartu Keskkonnahariduse Keskus on seadnud eesmärgi koguda erinevate asutuste ja organisatsioonide poolt koostatavaid keskkonna-alaseid materjale, luues vastava infopanga ning jagades üldsusele parimaid praktikaid.

2021. aastast on Keskkonnaamet ja Keskkonnainspeksioon ühendatud üheks asutuseks, mis kannab nime Keskkonnaamet. Keskkonnaamet on koostanud iga-aastaselt keskkonnajärelevalve korraldust, läbiviimist ja tulemusi kajastavad aastaraamatud trükisena; need on elektroonselt kättesaadavad ka inspeksiooni kodulehel (www.keskkonnaamet.ee). Aastaraamatud sisaldavad teavet ka keskkonnaseisundi ja selle muutuste kohta (peamiselt üldhinnangutena). Trüki versiooni jagatakse tasuta nii teistele asutustele kui ka VVO-dele. Samuti on Keskkonnaameti kodulehel üleval keskkonnajärelevalve käigus tellitud analüüside tulemused, näiteks lõhnaprobleemide korral on tellitud detailsed uuringud piirkonna heiteallikate kaardistamiseks ning olukorra parendamise kavandamiseks. Sellistes probleemsetes piirkondades tehakse koostööd riigi ja kohalike omavalitsuste ning huvitatud kohalike elanike vahel ja neist teavitatakse avalikkust.

OÜ Eesti Keskkonnauuringute Keskus kütusekvaliteedi büroo koostab ja esitab Keskkonnaministeeriumile iga-aastased aruanded kütuste kvaliteedi kohta edastamiseks Euroopa Komisjonile. Aruanded ja kütusekvaliteedi seire tulemused on avalikkusele internetis kättesaadavad Keskkonnaagentuuris paikneva „Kütuse seire andmebaasi“ kaudu (<https://kytus.envir.ee/>), kuhu sisestatakse andmeid OÜ Eesti Keskkonnauuringute Keskus, Maksu- ja Tolliamet jt institutsioonid.

Eesti õhukvaliteedi juhtimissüsteemi kaudu kogutakse pidevseirejaamadest andmeid ja mõõtetulemusi ning tehakse need ligipääsetavaks avalikkusele veebiportaalis www.ohuseire.ee. Värvikoodide abil lihtsustatakse vastavate näitajate mõistmist, et andmed oleksid arusaadavad igaühele.

Avalikkusele pakub suurt huvi lõhnahäiringu temaatika. Probleemsetes piirkondades on koostatud lõhnaainete esinemise vähendamise kavad, mis on koos aruannetega nähtavad siin: <https://www.keskkonnaamet.ee/et/lohn>.

Keskkonnainfo kättesaadavuse parandamiseks on välja töötatud EL vastav regulatsioon (INSPIRE), mille raames on kujunemas ruumiandmete terviklik lahendus. Erinevate andmebaaside koostalitlus tagab isikutele võimaluse saada konkreetsete paikkondade kohta tervikliku informatsiooni kättesaadavuse. Maa-ameti geoportaali kaudu (<http://geoportaal.maaamet.ee/>) on avalikkusel võimalik saada infot olemasolevate ruumiandmete ja -teenuste kohta. Kaardirakendustest on võimalik vaadelda ja teha päringuid erinevatest teemakihtidest (nt. katastriüksused, maanteed, mullakaart, geoloogia, maardlad, kultuurimälestised jne), mis aitavad muuhulgas parandada ka avalikkuse teadlikkust keskkonnaseisundist ja huvipakkuvate loodusobjektide paiknemisest. Geoportalis on avalikustatud kõigi Maa-ameti poolt kogutavate andmete ja pakutavate teenuste metaandmed, lisaks ka nt maavaravarude koondbilanss ja INSPIRE direktiivi aruanne. Eesmärk on parandada ka teiste asutuste ruumiandmete kättesaadavust ja suurendada nende koostalitlusvõimet.

XIV Asjakohased veebiaadressid

XV Seadusandlikud ja muud meetmed, mis rakendavad konventsiooni Artiklis 6 sätestatud üldsuse eritegevuste-alasesse otsustusprotsessi kaasamise alaseid sätteid

Konventsiooni artiklis 6 sätestatud eritegevused on Eesti siseriiklikus õiguses reguleeritud läbi tegevuslubade väljaandmise ja keskkonnamõju hindamise. Keskkonnamõju hindamise eesmärk on anda tegevusloa andjale teavet kavandatava tegevuse ja selle reaalsete alternatiivsete võimalustega kaasneva keskkonnamõju kohta ning kavandatavaks tegevuseks sobivaima lahendusvariandi valikuks, millega on võimalik vältida või vähendada ebasoodsat mõju keskkonnale ning edendada säästvat arengut. Tegevusloa menetlemise käigus selgitatakse välja, kas kavandatavale tegevusele on vajalik läbi viia keskkonnamõju hindamine. Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduses on välja toodud tegevused, mille korral on kohustuslik alkatada mõjude hindamine ning tegevused, mille korral peab läbi viima eelhindamise selgitamiseks välja, kas keskkonnamõju hindamise menetluse läbiviimine on vajalik või mitte. Seaduses on määratud enamikule tegevustele künnised, mille ületamisel on keskkonnamõju hindamine kohustuslik ja millal on vajalik kaaluda keskkonnamõju hindamise vajalikkust ehk eelhinnata tegevuse võimalikke mõjusid.

Tegevuslubadeks, mille väljaandmisel keskkonnamõju hinnatakse, on muuhulgas:

- ehitisluba või ehitise kasutusluba (väljaandmise menetlus toimub ehitusseadustiku alusel);
- keskkonnakompleksluba (tööstusheite seaduse alusel) või keskkonnaluba keskkonnaseadustiku üldosa seaduse tähenduses (vee erikasutusluba - veeseaduse alusel, välisõhu saasteluba - atmosfääriõhu kaitse seaduse alusel, jäätmeluba ja ohtlike jäätmete käitlusalus - jäätmeseaduse alusel, kaevandamisluba – maapõueseaduse alusel või kiirgustegevusluba - kiirgusseaduse alusel) või hoonestusluba;
- eeldatavalt olulise keskkonnamõjuga kavandatavat tegevust lubav muu dokument.

Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse § 3 kohaselt on

keskkonnamõju hindamine kohustuslik, kui:

- taotletakse tegevusluba või olemasoleva loa muutmist ning loa taotlemist või selle muutmist eeldav kavandatav tegevus toob eeldatavalt kaasa olulise keskkonnamõju;
- kavandatakse tegevust, mille korral ei ole objektiivse teabe põhjal välistatud, et sellega võib kaasneda eraldi või koos muude tegevustega eeldatavalt oluline ebasoodne mõju Natura 2000 võrgustiku ala kaitse-eesmärgile, ja mis ei ole otseselt seotud ala kaitsekorraldusega või ei ole selleks otseselt vajalik. Keskkonnamõju on oluline, kui see võib eeldatavalt ületada mõjuala keskkonnataluvust, põhjustada keskkonnas pöördumatuid muutusi või seada ohtu inimese tervise ja heaolu, kultuuripärandi või vara.

Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse kohaselt tuleb KMH programmi ja aruande avalikust väljapanekust ja arutelust teatada lisaks Ametlikele Teadaannetele ja ajalehele ka kavandatava tegevuse asukoha vähemalt ühes üldkasutatavas hoones või kohas (näiteks raamatukogu, kauplus, kool, bussipeatus). Lisaks teavitatakse kirjalikult asjaomaseid asutusi, valitsusväliseid organisatsioone ning isikuid, keda kavandatav tegevus võib mõjutada.

Tegevuslubade väljastamisel kohaldatakse haldusmenetluse seaduse avatud menetluse sätteid. Avatud menetlus haldusmenetluse seaduse mõttes tähendab, et avalikkuse osalemine on ette nähtud ja kohustuslik.

Geneetiliselt muundatud organismide tahtliku keskkonda viimise otsustamises üldsuse kaasamist reguleerib Eesti siseriiklikus õiguses geneetiliselt muundatud organismide keskkonda viimise seadus (vastu võetud 2004. a aprillis). Seadus sätestab, et geneetiliselt muundatud organismi tohib keskkonda viia vaid keskkonnaministri kirjaliku loa alusel. Selleks esitatakse vastav taotlus Keskkonnaministeeriumile ning seaduse § 10 kohaselt teatab Keskkonnaministeerium loa andmise menetluse alustamisest ja ka hilisemast loa andmisest ametlikus väljaandes Ametlikud Teadaanded ja vähemalt ühes üleriigilise levikuga ajalehes seitsme päeva jooksul taotluse saamisest või loa andmisest. Geneetiliselt muundatud organismide keskkonda viimise ja turustamise lubade andmisele kohaldatakse avatud menetluse sätteid.

Keskkonnaseadustiku üldosa seaduse § 28 kohaselt sätestatakse sõnaselgelt, et igaühel on õigus osaleda olulise keskkonnamõjuga tegevuseks loa andmise menetluses ning olulise keskkonnamõjuga tegevuse planeerimises. Avalikkust teavitatakse olulise keskkonnamõjuga otsuse tegemise menetlusest tõhususega, mis ei too kaasa ebamõistlikke kulusid, kuid mis tagab teabe jõudmise nende isikute kätte, kellel on oluline puutumus mõjutatud keskkonnaga. Sama paragrahvi kohaselt tuleb avalikkus kaasata olulise keskkonnamõjuga otsuste tegemisse tõhusalt ja varajases etapis enne lõplike lahenduste väljavalimist. Avalikkuse kaasamisel peab menetlustähtaja pikkus olema selline, mis asja mahukust ja keerukust arvestades võimaldab avalikkusel tõhusalt osaleda, sealhulgas peab menetlustähtaeg võimaldama piisavat ettevalmistusaega. Asjas tähtsust omavad materjalid peavad § 28 kohaselt olema avalikkusele lihtsalt juurdepääsetavad internetis või muul viisil.

Keskkonnaseadustiku üldosa seadus reguleerib detailselt ka avatud menetluse läbiviimise protseduuri keskkonnaloa taotluse läbivaatamisel.

XVI Artikli 6 rakendamise takistused

Avalikkuse ettepanekud ja vastuväited keskkonnamõju hindamisel ja lubade menetlusel kaasa rääkimisel põhinevad kohati emotsioonil, et tegevust ei tuleks tema „tagaada“. Selline

suhtumine võib olla põhjustatud ka vähesest teadlikkusest. Riik peaks VVO-de arvates asjasse puutuvat üldsust koolitama otsustamisprotsessis osalemiseks. Vastuväited ja ettepanekud, mis on vormistatud valitsusväliste organisatsioonide poolt, on paremini sõnastatud ja argumenteeritud.

Probleemidena on selles valdkonnas siiski märgitud järgmist:

- loamenetluste algatamise info ei jõua alati puudutatud isikuteni – nagu ka Riigikohus on ühes oma lahendis öelnud, peab haldusorgan tagama tõhusa teavitamise, isegi kui selleks on vaja võtta seaduses ettenähtust intensiivsemaid meetmeid;
- kuigi seadusjärgsed tähtajad menetlusprotsessis osalemiseks on üldjuhul piisavad, ei pruugi see keerulisemate juhtumite puhul siiski nii olla;
- mõnikord on kaasamine pigem formaalne ning ei lähtu kaasamise sisulistest eesmärkidest;
- VVO-de väitel on esinenud juhtumeid, kus avalikkust ei kaasata otsustamisse piisavalt varases etapis ega nende arvates piisavalt tõhusal viisil, seda pigem kohalike omavalitsuste tasandil;
- teadete sisu ei ole praktikas alati osalemisele ärgitav, vaid pigem tehniline ja formaalne, mistõttu ka ajaleheteate puhul võib teema olulisus puudutatud isikute poolt teadvustamata jääda;
- Avalikkuse kaasamiseks võiks tulevikus senisest enam kasutada elektroonilisi vahendeid (lisaks juba olemasolevatele vahenditele), tõhusamaks teavitamiseks sobiks näiteks teadete edastamise elektrooniline automaatne süsteem, kus huvilised saaksid registreeruda ja teada anda, millist laadi tegevuste ja/või tegevuste asukohtade kohta nad soovivad teateid saada;
- Puudub tõhus regulatsioon, mis kohustaks hindama metsaraie keskkonnamõju. Lisaks ei näi keskkonnamõju hindamise kohustus toimivat ehituslubade puhul, mille menetlemisel ei toimu ka üldist kaasamist (mh ei toimi ehitisregister keskkonnamõju algatamise ja algatamata jätmise teadete avaldamise kohana, ehkki nende avaldamine peaks toimuma ehitisregistri kaudu).

XVII Täiendav informatsioon artikli 6 rakendamise kohta

Keskkonnamõju hindamisel ja lubade väljastamisel on täidetud avalikustamise nõuded, mis tulenevad seadusest. Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadus kohustab mõju hindamise algatamisest või algatamata jätmisest, programmi ja aruande avalikustamisest teavitama laialt – ametliku väljaande Ametlikud Teadaanded ja ajalehtede kaudu, samuti tuleb kirjalikult teavitada asjassepuutuvaid asutusi ja isikuid jne. Mõju hindamise programmi (nii keskkonnamõju hindamise kui ka keskkonnamõju strateegiline hindamine) avalik väljapanek kestab vähemalt 14 päeva ja aruande avalik väljapanek kestab vähemalt 21 päeva ning keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande korral vähemalt 21 päeva (v.a planeeringud). 1.07.2015 jõustunud planeerimisseaduses on planeerimismenetlus ja keskkonnamõju strateegiline hindamine integreeritud ühtsesse protsessi. Planeerimisseaduse kohaselt on planeeringu ja keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande avaliku väljapaneku kestvus vähemalt 30 päeva. Üldiselt on need tähtajad mõistlikud, samas keskkonnamõju hindamisel ei arvestata tihti dokumentatsiooni mahukust ja kavandatava tegevuse keerukust – olenemata aruande mahukusest kiputakse piirduma vaid seadusega lubatud minimaalse tähtajaga. Mõju hindamise läbiviimisel on kõigil isikutel võimalik tutvuda materjalidega, esitada ettepanekuid ja vastuväiteid programmi ja aruande kohta, mille alusel programmi ja

aruannet võimalusel täiendatakse. Ettepanekute esitajatele tuleb anda tagasisidet, kas ettepanekutega arvestati või mitte. Planeeringute menetlemisel toimub kaasamine juba planeeringu algatamise etapis ning hiljem planeeringu avalikustamise etapis.

2020. aastal leitakse jätkuvalt, et avalikkuse ja asjast huvitatud üldsuse kaasamine on üldjuhul otstarbekohane ja piisav – kellel soovi on, sellel on ka võimalus otsustusprotsessis osaleda. Keskkonnaministeeriumis on oluliselt paranenud varases etapis kaasamine. Järjest rohkem kaasatakse huvirühmi juba enne dokumendi eelnõu valmimist. Sageli on otsustusprotsesside algstaadiumeis huvi osalemiseks siiski väiksem. Enamus infost on kättesaadav elektroonselt, menetlustest teavitatakse nii massiteabevahendite kui kohalike teadaannete ja kirja teel. Tähtaegadest peetakse üldjuhul kinni, osalejate ring ei ole piiratud ning kaasamise tulemusi (esitatud märkusi, arvamusi) arvestatakse ning nende esitajatele vastatakse.

XVIII Asjakohased veebiaadressid

XIX - XX Seadusandlikud ja muud meetmed, mis rakendavad konventsiooni artiklit 7, mis sätestab avalikkuse osaluse keskkonnaga seotud poliitikate, plaanide ja programmide ettevalmistamisel.

Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse § 31 sätestab strateegilise planeerimisdokumendi mõiste. Strateegiliseks planeerimisdokumendiks on üleriigiline, maakonna-, üld- või detailplaneering või riigi või kohaliku omavalitsuse eriplaneering planeerimisseaduse tähenduses, valdkonna arengukava riigieelarve seaduse tähenduses ning kava, programm või strateegia, mille koostamise kohustus tuleneb seadusest või seaduses sisalduva volitusnormi alusel antud muust õigustloovast aktist ja mille koostab või kehtestab haldusorgan või mille koostab haldusorgan ja kehtestab Riigikogu, Vabariigi Valitsus või muu haldusorgan. Vastavalt seadusele on selliste dokumentide koostamisel ette nähtud avalikkuse kaasamine vastavalt haldusmenetluse avatud menetluse sätetele. Avalikkuse kaasamine on viidud läbi ka Maaelu arengukava ning EL perioodi 2021-2027 struktuuritoetuse rakenduskava koostamisel. Dokumentide avalikustamise ja strateegilise mõju hindamise protsessis on dokumendid vähemalt kaks nädalat olnud avalikkusele kättesaadavad. Seejärel on korraldatud avatud koosolek küsimuste esitamiseks ja arvamuste avaldamiseks, samuti on ettepanekuid oodatud kirjalikult. Probleemiks on olnud mõnikord kaasatute suur arv, samas on erinevate huvirühmade huvid erinevad, tihti ka vastukäivad, mis on teinud ettepanekute arvestamise väga raskeks.

Jäätmeseaduse alusel koostatavad kohalike omavalitsuste jäätmekavad on avalikud dokumendid ning nende koostamisel on vaja läbida avalikustamisprotsess. Riigi jäätmekava algatamisest, avalikust väljapanekust kui ka avalikust istungist teavitatakse avalikkust Ametlikes Teadaannetes, ministeeriumi kodulehel ning üleriikliku levikuga ajalehes (maakondlikku jäätmekava enam ei koostata). Senine praktika on näidanud, et antud avalikustamisprotsessist on elanikud väga huvitatud ning võtavad aktiivselt osa. Avalikkuse arvamusi on erinevaid – on läbimõtle mata ja ennatlikke järeldusi ning samas konstruktiivseid ettepanekuid, mida saab jäätmekava ettevalmistamisel arvestada. Üldiselt mõjub avalikkuse kaasamine antud protsessi siiski positiivselt ning aitab vähendada hilisemaid üleskerkivaid probleeme ja vigu.

Jäätmeseaduse alusel antavate jäätmeloa taotluse esitamisest antakse avalikkusele teada Ametlikes Teadaannetes. Teates sisalduvad andmed nagu loa taotleja ärinimi, registrikood ja asukoht, kavandatav tegevuskoht, kavandatava tegevuskoha lühikirjeldus ning teave selle

kohta, kuidas ja millal saab jäätmeloa taotluse ja jäätmeloa eelnõuga tutvuda ning selle suhtes ettepanekuid ja vastuväiteid avaldada. Olenevalt kavandatavast tegevusest on avalikkuse huvi üldjuhul passiivne.

Avalikkuse osalust planeeringute koostamises reguleerib planeerimisseadus. Erinevatele planeeringuliikidele on vastavalt seadusele määratud ka erinevad teatamise viisid. Rahandusministeerium, muu valitsusasutus või kohalik omavalitsus, kes planeeringu koostamist korraldab, avalikustab planeeringu koostamise protsessi olulisemad karakteristikud ja ajagraafiku. Valminud planeeringule korraldatakse avalik väljapanek kas kohaliku omavalitsuse või maakonna keskses.

Igal isikul on õigus avaliku väljapaneku ajal esitada ettepanekuid ja vastuväiteid planeeringu kohta. Planeeringu avaliku väljapaneku ajal posti teel või elektronpostiga saadetud ettepanekuid ja vastuväiteid esitanud isikutele teatab planeeringu koostamist korraldav kohalik omavalitsus või maavanem oma seisukoha ettepanekute ja vastuväidete kohta ning avaliku arutelu toimumise aja ja koha kahe nädala jooksul pärast planeeringu avaliku väljapaneku lõppemist. Avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu tulemuste alusel teeb kohalik omavalitsus või maavanem planeeringus vajalikud parandused ja täiendused.

XXI Artikli 7 rakendamise takistused

2020. aastal saadud vastustest ei nähtunud, et oleks ette tulnud olukordi, kus VVO-d ei saa tagasisidet ettepanekute ja vastuväidete suhtes riiklike ja kohalike omavalitsuste strateegiate ja tegevuskavade ettevalmistamisel.

Kaasamise mõju hindavad nii kaasajad kui kaasatavad üldiselt positiivseks, vajalikuks ja informeerivaks. Siiski on sageli eelkõige ressursside piiratuse tõttu piiratud ka kaasamise efekt (mahukate dokumentide puhul ei suudeta neid piisavalt läbi töötada) ning esitatud ettepanekute arvestamine (see ei ole alati ka võimalik huvide vastuolulisuse tõttu, sageli aga peetakse riigiastustustelt laekunud vastuste kohaselt kaasamist ja esitatud ettepanekutega arvestamist sünonüümideks). Puudusi on esinenud ettepanekute arvestamata jätmise põhjendamisel. Samuti on VVOd märkinud, et avalikustamine on tihti vormiline, mitte sisuline. Avalikustamine toimub küll seaduses ette nähtud viisil, kuid ilma omapoolseid jõupingutusi tegemata, et teave kindlasti huvirühmadeni jõuaks. Avaliku arutelu teade võib olla avaldatud üleriigilises lehes ja linna kodulehel, kuid kui neid ise pidevalt ei jälgita, siis infot ei saa.

XXII Täiendav informatsioon artikli 7 rakendamise kohta

2020. aasta seisuga on avalikkuse kaasamine strateegiliste dokumentide koostamisse oluliselt suurenenud ning kaasamise etapp läbitakse enamiku olulisemate riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustes väljatöötatavate dokumentide puhul.

Kaasamise õiguslikuks aluseks on 22.12.2011 kehtestatud Vabariigi Valitsuse määrus nr 180 „Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri“, mille § 1 lg 5 kohaselt toimub eelnõu väljatöötamiskavatsuse, kontseptsiooni ja seaduseelnõu ettevalmistamiseks huvirühmade ja avalikkuse kaasamine ning kooskõlastamine Vabariigi Valitsuse reglemendi alusel kehtestatud kaasamise hea tava korras. Seaduse mõjude järelehindamisel kaasatakse huvirühmad kaasamise hea tava korras.

Vabariigi Valitsuse 13.01.2011 määruse nr 10 "Vabariigi Valitsuse reglement" § 4 lg 2 kohaselt kaastatakse eelnõu või muu küsimuse ettevalmistamisse asjassepuutuvad huvirühmad vastavalt kaasamise hea tavale, mille kinnitab Vabariigi Valitsus. Kaasamise hea tava avaldatakse Vabariigi Valitsuse veebilehel.

Vabariigi Valitsus kinnitaski 29.12.2010 istungil "Kaasamise hea tava" ehk põhimõtted, millest kõik avaliku sektori asutused peavad lähtuma. Kaasamise hea tava eesmärk on anda selgemad juhised kaasamise planeerimise ja korraldamise kohta ning ühtlustada valitsusasutuste kaasamispraktika kvaliteeti. Kaasamise laiem eesmärk on suurendada otsuste tegemise läbipaistvust ja valitsussektori usaldusväärsust suhetes huvirühmade ja laiema avalikkusega.

Dokumendis on sõnastatud juhised huvirühmade vastavaks teavitamiseks ja avaliku konsulteerimise korraldamiseks. Viimase osas peab ministeerium kaasama huvirühmi otsuse ettevalmistamisse, esitama neile eelnõu arvamuse avaldamiseks ning andma tagasisidet kogutud arvamuste arvestamise kohta.

Kaasamise head tava rakendatakse poliitikaalgatuste ettevalmistamise käigus, milleks võivad olla nii Riigikogu, valitsuse kui ka ministri õigusakti eelnõu ettevalmistamine, samuti arengukava ettevalmistamine, aga ka muud liiki poliitikaalgatused, milles valitsusväliste osalistega konsulteerimine on tähtis vaatamata sellele, kas otsus tehakse õigusliku tähendusega vormis või mitte.

Kaasamise hea tava väljatöötamise aluseks on valitsuse reglement ja valitsuse tegevusprogramm. Arvesse on võetud Riigikogu kinnitatud õiguspoliitika arengusuundades aastani 2018 sätestatud huvirühmade kaasamise nõuet seaduseelnõude väljatöötamise protsessis. Kord aastas esitab Riigikantselei valitsusele ülevaate kaasamise hea tava rakendamise kohta.

Riigimetsa Majandamise Keskus (edaspidi RMK) kaasab üldsust erinevate kavade koostamisel, millest RMK jaoks olulisim on kahtlemata RMK arengukava. Heaks tavaks on avalikkuse kaasamine loodushoidu puudutavate kasutuskorralduskavade koostamisel, metskondade pikaajaliste metsamajandamiskavade koostamisel ja olulisemate strateegiate, nagu näiteks kevad-suviste raiete strateegia ja kuivendussüsteemide majandamise strateegia koostamisse.

Siseministeeriumi valitsemisalas on keskkonnaühendused kaasatud otsuseid tegevatesse organitesse Eesti Keskkonnaühenduste Koja kaudu. Siseministri juhtimisel käib koos Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni rakendamise tegevuskavade elluviimise ja täitmise hindamise ning kodanikuühiskonna ja riigi koostöö arendamise ühiskomisjon Vabariigi Valitsuse ja kodanikuühenduste esindajatest, kuhu vastav esindaja kuulub.

2020. a sügiseks on Maaeluministeeriumil valminud Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030 eelnõu. Lisaks on EL Ühtse Põllumajanduspoliitika eelarvevahendite kasutamiseks koostamisel vastava strateegiakava aastateks 2021-2027, millesse on kaasatud arvukalt asutusi ja organisatsioone. Maaeluministeeriumi haldusalas on ellu kutsutud mitmeid komisjone ja nõukogusid, kuhu teiste hulgas on kaasatud VVOd, näiteks Põllumajanduse ja maaelu arengu nõukogu ja Kalandusnõukogu. VVOd on kaasatud ka Maaeluministeeriumi haldusala strateegiliste dokumentide koostamisse ja toetusmeetmete väljatöötamisse ning meetmete rakendamise tõhususe hindamisse (Maaelu arengukava seirekomisjon).

Keskkonnaministeerium on kaasanud VVOsid erinevate strateegiliste dokumentide väljatöötamisse. Näiteks kaasatakse põhjalikult huvirühmi ühisveevärgi- ja kanalisatsiooni

seaduse väljatöötamisse, kus on moodustatud töögrupp, kes kohtub järjepidevalt. Huvirühmad on olnud kaasamisega väga rahul.

Kõige suurem protsess on uue metsanduse arengukava väljatöötamine, kus on kasutatud uudseid kaasamise lahendusi, nt metsakogu loomine, kuhu said kandideerida kõik inimesed. Hetkel on protsess pooleli. 2020. aastal laekunud sisendite kohaselt on VVO-d protsessi läbiviimise suhtes kriitilised, Keskkonnaministeerium püüab leida kõiki osapooli rahuldavat kompromissi.

Tallinna Keskkonnaamet tõi avalikkuse kaasamise heade näidetena välja Tallinna Keskkonnastrateegia aastani 2030 ja selle alusel valminud Tallinna keskkonnakaitse arengukava 2013–2018, Tallinna haljastu tegevuskava aastateks 2013–2025 ning Tallinna jäätmekava koostamise protsessi. Tallinna Keskkonnaameti hinnangul on kaasamise mõju olnud konstruktiivne ja silmaringi laiendav.

VVOdelt laekunud informatsiooni kohaselt on nad olnud kaasatud pea kõigi Keskkonnaministeeriumi haldusala strateegiate, riiklike arengukavade ja ka mõnede seaduseelnõude ettevalmistamise protsessi. VVOde ettepanekuid ettepanekuid on analüüsitud ja kasutatud dokumentide parendamiseks. Kaasamise tulemusena on teatud juhtudel arengukavades arvestatud rohkem keskkonna(kaitse)ga. 2020 aastal küsimustikule vastates tõi mitu VVO-d välja, et nad on olnud keskkonnaga seotud kavade, programmide ja strateegiate koostamisse kaasatud ning nende ettepanekuid on analüüsitud ja kasutatud dokumentide parendamiseks. Siiski leidub ka juhtumeid, kus nende esitatud seisukohti pole arvesse võetud. Samuti toodi 2020. aastal puudujäägina välja, et riikliku energia- ja kliimakava 2030 eelnõu esitati VVO-dele arvamuse avaldamiseks väga hilises faasis.

XXIII Asjakohased veebiaadressid

XXIV Seadusandlikud ja muud meetmed, mis rakendavad konventsiooni artiklit 8, mis sätestab avalikkuse osaluse keskkonnaga seotud õigusaktide ettevalmistamisel

Vastavalt avaliku teabe seaduse § 28 punktidele 15–17 tuleb avalikustada järgmised dokumendid:

- ministeeriumides valminud seaduste ja Vabariigi Valitsuse määruste eelnõud koos seletuskirjadega nende kooskõlastamiseks saatmisel ja Vabariigi Valitsusele esitamisel;
- ministri ja kohaliku omavalitsuse organite määruste eelnõud koos seletuskirjadega enne nende vastuvõtmiseks esitamist;
- kontseptsioonide, arengukavade, programmide ja muude üldise tähtsusega projektide eelnõud enne pädevatele organitele heakskiitmiseks esitamist, samuti vastavad heakskiidetud või vastuvõetud dokumendid.

Seaduse, Riigikogu otsuse, Vabariigi Valitsuse määruse ja ministri määruse eelnõu kooskõlastamiseks tehakse eelnõu koos kõigi lisadega kättesaadavaks Justiitsministeeriumi hallatavas eelnõude kooskõlastamise infosüsteemis. Ministeeriumid ja Riigikantselei avaldavad oma veebilehel viite eelnõude kooskõlastamise infosüsteemi asukohale Internetis. Eelnõude menetlemise infosüsteemi kantud dokumendid on avalikud. Ka Riigikogu kodulehel on

võimalik tutvuda seaduste ja otsuste eelnõudega. Avalikkusel on võimalik teha õigusakti eelnõu kohta ettepanekuid kogu väljapaneku perioodi jooksul.

Vastavalt Vabariigi Valitsuse reeglendile eelnõu või muud dokumendid, välja arvatud seaduse, Riigikogu otsuse ja määruse eelnõu, mille ministeerium või Riigikantselei edastab Vabariigi Valitsusele, võib vastavalt kas minister või riigisekretär avaliku teabe seaduse alusel ja korras tunnistada asutusesiseseks teabeks, kuni Vabariigi Valitsuse otsuse vastuvõtmiseni või muuks seaduses ettenähtud tähtjaks. Ministeerium ja Riigikantselei on kohustatud mitte väljastama ega avaldama Vabariigi Valitsusele esitatud asutusesiseseks teabeks tunnistatud eelnõu ja sellele lisatud dokumente, kuni Vabariigi Valitsuse otsuse vastuvõtmiseni või muu juurdepääsupiirangu kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

Keskkonnaministeeriumi õigusaktide eelnõude ettevalmistamisel on eelnõud saadetud arvamuse avaldamiseks alati ka asjaomastele valitsusvälistele organisatsioonidele ning erialaliitudele jt isikutele, keda eelnõu puudutab. Ministeeriumisene õigusaktide ettevalmistamise kord on ühtlustatud avalikkuse kaasamise reeglite ja kaasamise hea tavaga. Õigusaktide kohta tehtud ettepanekuid on arvestatud võimaluse piires.

Kaasamise hea tava kohaselt toimub Keskkonnaministeeriumis kaasamine kõikide olulise mõjuga seaduseelnõude väljatöötamisel. Koostatakse eraldi kaasamiskava, mis sisaldab kaasamisprotseduuri, kaasatavaid huvirühmi ja esialgset ajakava. Luuakse eraldi veebileht, kus kogu info on avalikult kättesaadav. Kaasatakse kõik huvirühmad, keda eelnõu puudutab. Huvirühmadele antakse piisavalt aega ettepanekuid esitada – hea tava on 4 nädalat. Uudsema lahendusena kasutatakse ka ettepanekute kogumist veebilehele loodud vormi kaudu, kui ei ole võimalik koosolekuid korraldada.

Keskkonnaministeerium korraldab samuti kõikidele oma partneritele iga aasta alguses partnerpäeva, et tutvustada aastaplaane ning prioriteete. Lisaks kohtutakse eraldi paar korda aastas eraldi ka keskkonnaorganisatsioonidega.

Keskkonnaseadustiku üldosa seaduse § 29 kohaselt avaldavad Riigikantselei ja ministeeriumid oma veebilehel asjakohast teavet selle kohta, milliseid keskkonda oluliselt mõjutavaid määruse ja seaduseelnõusid nad kavatsevad koostada, tehes teatavaks koostamise kavatsuse, ajakava, eelnõu koostamise käigus planeeritavad uuringud, vastutavad isikud, koostamises osalemise võimalused, küsimused, milles oodatakse avalikkuse seisukohti, ja konsultatsioonide tulemused. Kui see aitab avalikkusel tõhusamalt jälgida eelnõude väljatöötamist ning avalikkust tõhusamalt kaasata, võib teabe avaldada muul veebilehel või viisil, viidates oma veebilehel kohale, kus teave avaldatakse.

XXV Artikli 8 rakendamise takistused

VVO-d on artikli 8 rakendamisel välja toonud, et kaasamise praktika on ebasüsteemne. Mitmes ministeeriumis ja Riigikantseleis on kehtestatud üldised põhimõtted, kuidas avalikkust õigusaktide väljatöötamisse kaasata ning seda üldjuhul ka tehakse, eriti suuremate ja põhimõttelisemat laadi eelnõude puhul. Kaasamise tulemust hindavad eelnõude ettevalmistajad väga positiivseks, kaasatavad ja ettepanekute esitajad (eelkõige VVOd) protsessiga siiski nii rahul ei ole. Ka 2020. aastal heidetakse ette kaasamisprotsessi kehva planeerimist (ei nähta ette piisavalt ressursse, sh aega), esitatud ettepanekutele reageerimist ja nende vähest arvestamist ning seda, et mitmete aktide (eelkõige kehtivate õigusaktide muutmisel) menetlusprotsessist on avalikkus kõigele vaatamata kõrvale jäetud. VVOd leiavad, et tõhusaks kaasamiseks tuleks

valitsuse kaasamise hea tava nõuetele suuremat tähelepanu pöörata, iseäranis oluline oleks avalikkusega konsulteerimine juba eelnõu väljatöötamiskavatsuse etapis, samuti tagasiside andmine. Kaasatavate seisukohti tuleks ka põhjalikumalt kaaluda. Paljude eelnõude puhul siiski ei koostata kaasamiskava, ja ei ole varajases etapis selge, millal ja millises faasis tekib võimalus kaasa rääkida. VVO-d leiavad, et üldjuhul lähenevad ministeeriumid VVOdega konsulteerimisele samadel alustel nagu konsulteerimisele teiste ministeeriumide või ametiasutustega, arvestamata, et VVOdel on materjalide läbitöötamiseks ja seisukohtade kujundamiseks oluliselt vähem ressursi.

XXVI Täiendav informatsioon artikli 8 rakendamise kohta

Riigiasutused olid ka 2020. aastal esitatud vastuste kohaselt seisukohal, et laialdasem kaasamine toob kaasa küll administratiivse koormuse tõusu, kuid samas ka teadlikkuse tõstmise. Hilisemate arusaamatuste ärahoidmiseks on varajane kaasamine alati soovitatav ning seetõttu on riigiasutused oma vastuste kohaselt ka sellest põhimõttest lähtunud.

Õigusaktide eelnõude koostamise töögruppidesse lisatakse pädevaid osapooli erinevatest valdkondadest ja koostööd tehakse asjasse puutuvate eriala liitudega. Kaasamise mõjul on informatsioon objektiivsem ning kaasamine on hariv ning võimaldab saada uusi kogemusi ja teadmisi. Kaasamine tagab, et kõikide osapoolte huvid oleksid võimaluse piires arvesse võetud ning leitud osapooli rahuldavad kompromisslahendused. Samuti annab kaasamine rakendajatele varakult teada, millised kohustused neile tulevikus võivad tulla ning nad saavad varakult hakata rakendamiseks ettevalmistusi tegema.

Kemikaalide valdkonnas on palju EL otsekohalduvaid õigusakte, mille ettevalmistamise käigus kaasatakse Sotsiaalministeeriumi info kohaselt laialdaselt erinevaid huvigruppe (tootjate, tarbijate jms esindajaid) juba EL tasandil.

XXVII Asjakohased veebiaadressid

XXVIII Seadusandlikud ja muud meetmed, mis rakendavad konventsiooni artiklit 9, mis sätestab juurdepääsu õigusemõistmisele keskkonnanäasjades

Haldusorgani suhtes on võimalikud järgmised menetlused:

Vaidemenetlus

Vaidemenetlus on reguleeritud haldusmenetluse seadusega. Vaidemenetluse eesmärk on võimaldada odavat ja kiiret otsuse ümbervaatamise menetlust ning teisalt anda haldusele võimalus parandada oma vigu. Vaidemenetlus on isikule tasuta. Hetkel ei ole vaidemenetlus üldjuhul kohustuslik (erandiks on keskkonnatasude seaduses ja keskkonnavastutuse seaduses sätestatud vaidemenetlus) ning isik võib pöörduda otse kohtusse. Vaide võib esitada isik, kes leiab, et haldusaktiga või haldusmenetluse käigus on rikutud tema õigusi või piiratud tema vabadusi (§ 71). Valet ei saa siiski esitada haldusorgani, kelle üle teostab teenistuslikku järelevalvet Vabariigi Valitsus, akti või toimingule peale.

Vaie haldusaktile või toimingule tuleb üldjuhul esitada 30 päeva jooksul. Vaide lahendamise ajal võib lahendaja haldusakti täitmise peatada. Üldjuhul tuleb vaie lahendada 10 päeva jooksul, kuid läbivaatamise aega võib täiendavaks uurimiseks pikendada kuni 30 päeva võrra.

Vaideotsus vormistatakse kirjalikult ning vaide rahuldamata jätmisel peab otsus olema põhjendatud ja sisaldama selgituse halduskohtule kaebuse esitamise kohta. Isikul, kelle vaide jääb vaidemenetluses rahuldamata või kelle õigusi on vaidemenetluses rikutud, on õigus pöörduda kaebusega halduskohtusse.

Kui üldjuhul peetakse vaidemenetluse olemasolu positiivseks ja heaks võimaluseks haldusorganile oma vigu kiirelt ja efektiivselt parandada, siis vaidemenetluse negatiivseteks külgedeks on asjaolu, et otsuse teinud haldusorgan ei pruugi ise oma vigu märgata, samuti ei taga see vaideotsuse erapooletust ja sõltumatust. Kuna halduskohtumenetlus on alati alternatiivina olemas ja rahaliselt mitte väga kulukas (kui õigusabiteenus välja arvata), kasutatakse vaidemenetlust suhteliselt vähe.

Keskkonnaameti hinnangul on haldusmenetluse seaduses sätestatud vaidemenetlus otstarbekas ja efektiivne. Vaidemenetlus annab võimaluse selgitada vaide esitajale veelkord Keskkonnaameti seisukohti otsuse tegemisel ning ennetada seeläbi asjatuid kohtuvaidlusi. Samuti võimaldab vaidemenetlus mõnikord tuvastada menetlus- või materiaaõiguse normi rikkumise aegsasti ning annab Keskkonnaametile võimaluse otsuse üle vaadata ehk asi uuesti otsustada. Lisaks on vaidemenetlus kohtumenetlusega võrreldes menetlusökonoomika seisukohast kiire (kestus 10–40 päeva) ja odav (võimalik õigusabi kasutamisetähtaeg).

Teenistuslik järelevalve

Teenistuslikku järelevalvet korraldatakse halduse seaduslikkuse ja otstarbekuse tagamiseks. Teenistuslik järelevalve on halduse sisemine kontroll. Isikul ei ole võimalik nõuda teenistusliku järelevalve teostamist, kuid ta võib juhtida teenistuslikku järelevalvet teostava haldusorgani tähelepanu asjaoludele, mis tingivad teenistusliku järelevalve teostamise vajalikkuse. Teenistuslikku järelevalvet ei teostata küsimustes, mis puudutavad (riikliku) järelevalve toiminguid ja akte, nt ei teostata teenistuslikku järelevalvet keskkonnainspektori ettekirjutuse üle.

Teenistusliku järelevalve teostajal on õigus:

- 1) teha ettekirjutus akti või toimingu puuduste kõrvaldamiseks;
- 2) peatada toimingu sooritamine või akti kehtivus;
- 3) tunnistada akt kehtetuks.

Halduskohus

Õiguste rikkumise korral on kaebeõiguse olemasoluks reeglina kolm tingimust:

1. Vastav keskkonnalaane õigusnorm peab tekitama subjektiivse avaliku õiguse.
2. See subjektiivne õigus peab kuuluma kaebajale – isiklik seos.
3. Halduse tegevuse ja isiku subjektiivsete õiguste rikkumise vahel peab olema põhjuslik seos

Põhjendatud huvi korral on kaebeõiguse olemasoluks kaks peamist tingimust:

1. Kaebajal peab olema asjaga teatav isiklik puutumus.
2. Kaebaja peab näitama õigusvastasuse kindalakstegemise vajadust.

Halduskohtul on õigus:

- 1) tühistada õigusvastane haldusakt kas täielikult või osaliselt
- 2) teha ettekirjutus õigusvastaselt peatatud haldusakti täitmiseks, välja andmata jäetud

haldusakti väljaandmiseks või sooritamata toimingu sooritamiseks;

3) tunnistada haldusakt või toiming õigusvastaseks.

Halduskohus kontrollib nii halduse teostamise menetluslikku kui ka selle materiaalsoiguslikku õiguspärasust.

Keskkonnaseadustiku üldosa seaduse § 30 reguleerib eraldi keskkonnaorganisatsioonide halduskohtusse pöördumise õigust keskkonnaasjades. Selle kohaselt võib iga isik, kelle õigust on rikutud, sealhulgas õigust tervise- ja heaoluvajadustele vastavale keskkonnale, esitada vaide haldusorganile haldusmenetluse seaduses sätestatud korras või kaebuse halduskohtusse halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras. Kui keskkonnaorganisatsioon vaidlustab haldusakti või sooritatud toiming halduskohtumenetluse seadustikus või haldusmenetluse seaduses sätestatud korras, eeldatakse, et tema huvi on põhjendatud või et tema õigusi on rikutud, kui vaidlustatud haldusakt või toiming on seotud organisatsiooni keskkonnakaitseliste eesmärkide või senise keskkonnakaitselise tegevusvaldkonnaga.

Valitsusväline keskkonnaorganisatsioon keskkonnaseadustiku üldosa seaduse tähenduses on:

1) mittetulundusühing ja sihtasutus, kelle põhikirjaline eesmärk on keskkonnakaitselise ning kes oma tegevusega edendab keskkonnakaitselisi;

2) juriidiliseks isikuks mitteolev ühendus, kes liikmete kirjaliku kokkuleppe alusel edendab keskkonnakaitselisi ja esindab olulise osa kohalike elanike seisukohti.

Keskkonnakaitselise edendamiseks loetakse ka keskkonnanähtude kaitset inimese tervise ja heaolu eesmärgil, samuti looduse ja loodusliku kultuuripärandi uurimist ja tutvustamist. Keskkonnakaitselise edendamise hindamisel tuleb arvesse võtta ühenduse võimekust oma põhikirjaliste eesmärkide elluviimiseks, arvestades ühenduse senist tegevust, selle puudumisel aga organisatsioonilist ülesehitust, liikmete arvu ja liikmeks saamise põhikirjalisi eeldusi.

Andmekaitse Inspeksioon

Avaliku teabe seadus on peamine siseriiklik õigusakt, mis viib ellu Aarhuse konventsiooni neljanda artikli (juurdepääs keskkonnateabele) nõudmisi. Selle seaduse § 46 kohaselt võib avaliku teabe seaduse rikkumisel pöörduda vaidega Andmekaitse Inspeksiooni poole. Andmekaitse Inspeksioon (edaspidi Inspeksioon) on valitsusasutus, mille põhiülesandeks on riiklik järelevalve isikuandmete töötlemise, andmekogude pidamise ja avalikule teabele juurdepääsu üle. Inspeksiooni poolt läbi viidav menetlus on teatud erisustega vaidmenetlus. Inspeksioonil on õigus teha teabevaldajale ettekirjutus seaduse täitmiseks. Teabevaldaja peab vajalikud abinõud kasutusele võtma viie tööpäeva jooksul. Kui teabevaldaja jätab Inspeksiooni ettekirjutuse täitmata ega vaidlusta seda halduskohtus, alustab Inspeksioon väärteomenetlust või pöördub teabevaldaja kõrgemalseisva asutuse või organi poole teenistusliku järelevalve korraldamiseks. Probleeme võib tekitada ka inspeksiooni ettekirjutuste täitmise tagamine.

Õiguskantsler

Õiguskantsleri peamiseks ülesandeks on järelevalve teostamine seadusandliku ja täidesaatva riigivõimu ning kohaliku omavalitsuse õigustloovate aktide põhiseadusele ja seadustele vastavuse üle. Lisaks eelnevale saab igalüks, tulenevalt õiguskantsleri seaduse paragrahvist 19, pöörduda õiguskantsleri poole riigiasutuste tegevuse, sealhulgas isikute põhiseaduslike õiguste ja vabaduste tagamise kontrollimiseks. Kuivõrd juba põhiseaduse XII peatükk rõhutab õiguskantsleri iseseisvust, saab õiguskantslerit kahtlemata pidada sõltumatuks organiks Aarhuse konventsiooni artikkel 9 lõike 1 tähenduses. Õiguskantsleri poolt läbiviidav menetlus on tema

poole pöördunud isikule tasuta. Samuti ei ole sätestatud kindlaid menetlustähtaegu. Seetõttu ei ole õiguskantsleri poolt teostatav järelevalve menetlus kohane Aarhusi konventsiooni nõuete elluviimiseks, kuid menetlusel võib olla toetav roll.

Eraisikute suhtes on asjakohased ka:

Keskkonnajärelevalve

1.07.2014. jõustunud korrakaitseaduse § 28 lõike 1 kohaselt on ohu või korrarikkumise korral pädeval korrakaitseorganil õigus panna ettekirjutusega isikule ohu tõrjumise või korrarikkumise kõrvaldamise kohustus. Nimetatud põhimõtte asendab varem kehtinud keskkonnajärelevalve seaduse § 21 ja 22. Kui rikkuja ettekirjutust ei täida, on korrakaitseorganil õigus teha järelevalve subjektile ettekirjutus ning rakendada sunniraha asendustäitmise ja sunniraha seaduses sätestatud alusel ja korras. Sunniraha ülemmäär on 9600 eurot, kui eriseaduses ei ole sätestatud teisiti.

Kriminaalmenetlus

Vastavalt kriminaalmenetluse seadustiku §-le 6 on kuriteo asjaolude ilmnemisel uurimisasutus ja prokuratuur kohustatud toimetama kriminaalmenetlust, kui puuduvad kriminaalmenetlust välistavad asjaolud või kui puudub alus lõpetada kriminaalmenetlus otstarbekuse kaalutlusel.

Naabusõigused

Asjaõigusseaduse §-de 143 ja 144 kohaselt ei ole kinnisasja omanikul õigust keelata gaasi, suitsu, auru, lõhna, tahma, soojust, müra, põrutuste ja muude seesuguste teiselt kinnisasjalt tulevate mõjutuste levimist oma kinnisasjale, kui see ei kahjusta oluliselt tema kinnisasja kasutamist ega ole vastuolus keskkonnakaitse nõuetega. Mõjutuste tahtlik suunamine naaberkinnisasjale on keelatud. Kinnisasja omanikul on õigus nõuda, et naaberkinnisasjale ei püstitataks või seal ei säilitataks rajatist või seadeldist, mille suhtes on alust eeldada, et see tekitab keelatud mõjutuse tema kinnisasjale.

Õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamine

Võlaõigusseaduse § 133 kohaselt kuulub keskkonnaohtliku tegevusega kahju tekitamise puhul lisaks isikule või tema varale tekitatud kahjule hüvitamisele ka kahju, mis on seotud keskkonna kvaliteedi halvenemisega. Hüvitada tuleb samuti kahju suurenemise ärahoidmiseks või kahju tagajärgede leevendamiseks rakendatud mõistlike abinõudega seotud kulud ning nende abinõude rakendamisest tekkinud kahju.

Halduskohtu menetluse seadustiku § 2 lõike 2 ja § 126 kohaselt tuleb haldusasi lahendada mõistliku aja jooksul. Sama seaduse § 100 lõike 1 kohaselt võib menetlusosaline taotleda kohtumenetluse kiiremaks lõpuleviimiseks sobiva abinõu tarvituselevõtmist, kui haldusasi on olnud kohtu menetluses vähemalt üheksa kuud ja kohus ei tee mõjuva põhjuseta vajalikku menetlustoimingut, et tagada kohtumenetluse läbiviimine mõistliku aja jooksul.

Kohtuvälised menetlused on printsiibis lõivuvabad ning halduskohtumenetluse lõivud on madalad, välja arvatud kahju hüvitamise asjades, kus lõiv on 3% kahjunõudest, kuid mitte üle 750 euro. Samas ei piirdu menetluskulud üksnes läbivaatava organi poolt võetava tasuga vaid hõlmavad ka näiteks õigusabi ja ekspertide kulud ning samuti kulude hüvitamise vastaspoolele kaotuse korral. Kulud on ilmselt kõige märkimisväärsamad kohtuasjades. Kohtukuludest saab kohus vastaspoolele hüvitatavad õigusabi kulusid vähendada ning teatud juhtudel sellise kulu üldse välja mõistmata jätta. Nii näiteks jäävad menetluskulud menetluse lõpetamise korral siiski vastustaja kanda, kui menetlus lõpetati seetõttu, et kaebuses vaidlustatud haldusakt on kehtetuks

tunnistatud või kaebuses nõutav haldusakt antud või toiming tehtud. Üksikjuhtumi õigluse tagamiseks on oluline ka halduskohtumenetluse seadustiku § 108 lg 11, mis annab kohtule kaalutusõiguse jätta kulud täielikult või osaliselt poolte endi kanda, kui vastaspoole kulude väljamõistmine poolelt, kelle kahjuks otsus tehti, oleks tema suhtes äärmiselt ebaõiglane või ebamõistlik. Sama seaduse § 109 lg 6 kohaselt mõistab kohus välja vaid põhjendatud ja vajalikud menetluskulud. Ebaõiglane ja ebamõistlik on määratlemata õigusmõisted, mida kohus peab konkreetse kaasuse asjaolusid arvestades sisustama. Määratlemata õigusmõistete sisustamisel on kohus seotud Eesti õigusruumiga, sh Euroopa Kohtu lahenditest tuleneva praktikaga Aarhuse konventsiooni ja seda rakendavate direktiivide kohaldamisel. Seetõttu peab kohus keskkonnaasjades kohtukulud välja mõistes ebaõigluse mõistet sisustades arvestama ka Aarhuse konventsioonist tulenevat nõuet, et kohtusse pöördumine ei tohi olla takistavalt kulukas.

Samuti võib kohus otsustada, et maksejõuetu füüsilise isiku õigusabi kulud kannab riik. Riigi õigusabi seaduse eesmärk on leida üldine lahendus majanduslikult vähekindlustatud isikutele ning keskkonnavaldkonna VVO-dele, kes tegutsevad avalikes huvides, tasuta õigusabi tagamiseks. Märgekirjale ja selgitustaotlusele vastamise ning kollektiivse pöördumise esitamise seadus näeb ette haldusorgani kohustuse tasuta õiguslaste selgituste andmiseks teatud ulatuses. Mõned VVOd leiavad siiski, et rahaliselt võib kohtumenetlus osutada ülejõukäivaks ning olla seega oluline takistus haldusotsuste vaidlustamisel. Samas märgitakse ka, et üldjuhul lahenevad probleemid siiski kohtuväliselt ja kohtusse pöördumine on viimane abinõu.

Oluline on ka see, et halduskohtumenetluse raames toimub vaidlus kaebaja ja haldusorgani vahel. Haldusorgani kulude väljamõistmisel kaebajalt on kohtupraktika kujunenud võrdlemisi rangeks. Nii peavad haldusorganid olema üldjuhul võimelised oma haldusakte halduskohtumenetluses iseseisvalt kaitsma. Kuigi haldusorganil ei ole keelatud halduskohtumenetluses välise õigusabi kasutamine, peab kohtumenetluses kantud haldusvälise õigusabi teenuse kulude väljamõistmise õigustamiseks olema kohtuasi reeglina haldusorgani igapäevase põhitegevuse raamidest väljuv. Haldusorganile õigusaktidega pandud ülesannete täitmisest tekkinud vaidlusi ei ole alust pidada haldusorgani põhitegevuse raamidest väljuvaks. Ka Euroopa Kohtult eelotsuse küsimine ei muuda vaidlust veel haldusorgani põhitegevusest väljuvaks. Riigikohus on kaebajalt haldusorgani kasuks menetluskulude väljamõistmist piiranud mitmete tingimustega, nt välise õigusabi vajalikkus haldusorgani jaoks, koosõla proportsionaalsuse põhimõttega, haldusorgani enda ametnike või töötajate kvalifikatsioon, kaebuse esitaja majanduslik olukord jne. Lisaks võib menetluskulude jagamisel arvestada ka muid kaalukaid ja erandlikke asjaolusid, näiteks vaidlusaluse küsimuse erilist tähendust õiguskorras. Seega võivad kohtupraktikast tulenevalt jääda haldusorgani menetluskulud tema kasuks välja mõistmata ka siis, kui kaebus lahendatakse haldusorgani kasuks.

Otsuste kirjalikkuse nõue on selgelt sätestatud põhimenetlustes ning teistes, nagu õiguskantsleri järelevalve menetluses, võib seda eeldada. Otsuste kättesaadavus üldsusele on aktuaalsem küsimus. Kõik kohtulahendid on alates 2001.a. põhimõtteliselt kättesaadavad internetis. Ka teistes menetlustes tehtud otsused on põhimõtteliselt avalikkusele kättesaadavad. Haldusorganid on kohustatud pidama dokumendiregistrit, mis on avalik ning kättesaadav internetis. Mõnel juhul, nagu Andmekaitse Inspektsiooni järelevalve menetluses, on haldusorganil kohustus avalikustada menetlustulemused veebilehel.

XXIX Artikli 9 rakendamise takistused

VVO-d on artikli 9 rakendamisel välja toonud järgmised probleemid:

- Teise poole ja menetlusse kaasatud kolmanda isiku kohtukulude kandmine võib saada takistuseks kohtusse pöördumisel;
- Leitakse, et tuleks kaaluda erisätete kehtestamist keskkonnaasjade menetluses kohtukulude kandmise osas;
- kaebuste esitajad vajavad õiguslikku nõustamist, kuna keerukates keskkonnaasjades on ilma juriidilise nõuta raske kohtusse pöörduda ja kohtumenetlustes teiste osalistega võrdväärselt osaleda, kuid sisse ei ole seatud kohaseid abistamise mehhanisme.

2020. aastal leidis üks VVO, et vaidemenetlus ei ole tõhus, sest vaide läbivaataja pole piisavalt erapooletu, kuna haldusorganil on raske end algsest otsusest distantseerida. Üks VVO tõi probleemsena välja vaidemenetluste tähtsajad ja leiab, et Keskkonnaamet tõlgendab selles osas seadust vaide esitaja kahjuks. Keskkonnaministeeriumi haldusalas sisendit andnud vaiete lahendajad väidetega nõus pole, vaidemenetlust peetakse jätkuvalt seaduspäraseks, otstarbekaks ja efektiivseks.

XXX Täiendav informatsioon artikli 9 rakendamise kohta

Igaühe õigus pöörduda kohtusse on sätestatud juba põhiseaduses ning hästi teada. Ilmselt ei ole aga üldsusele sama hästi teada, kuidas täpselt kohtusse pöörduda või mis on alternatiivid kohtumenetlusele. Kohtusüsteemi üldisel kodulehel on olemas juhend kohtusse pöördumise kohta (<http://www.kohus.ee/et/kohtusse-poordumine/kuidas-poorduda-kohtusse>), eraldi on olemas ka juhendid tsiviilasjades ja haldusasjades kohtusse pöördumise kohta. Keskkonnaministeeriumi veebilehel on tutvustatud Aarhuse konventsiooni põhimõtteid ning avalikustatud seonduvaid materjale, mis võivad olla üldsusele abiks juurdepääsu võimaluste teadvustamisel.

Riigikohtu esindaja tõi 2020. aastal esitatud sisendis välja, et Eesti kohtud on keskkonnaorganisatsiooni mõistet kaebeõiguse kontekstis tõlgendanud Aarhuse konventsiooni vaimus laialt. Laia tõlgenduse näiteks on kohtuasi nr 3-18-551, kus keskkonnakaebusega pöördus kohtu poole MTÜ Eesti Geograafia Selts. MTÜ põhikirjalisteks eesmärkideks on arendada geograafiateadust, rakendada Eestis uurimistulemusi, populariseerida geograafia-alaseid teadmisi ja jätkusuutlikkuse ideid. Tallinna Ringkonnakohus leidis 17.05.2018. a määruses, et MTÜ tegevus on KeÜS § 31 lg 2 kohaselt hõlmatud keskkonnakaitse edendamise mõistega. Samuti tõi Riigikohtu esindaja välja, et hiljutisemas praktikas on näiteks 8.08.2018 otsuses asjas nr 3-16-1472 põhjendatud menetluskulude jaotust keskkonnaasjas Euroopa Kohtu praktikast tuttava põhimõttega, et menetluskulude väljamõistmise ohul ei või olla keskkonnavaidlustes heidutavat mõju (otsuse p 54).

XXXIII Seadusandlikud ja muud meetmed, mis rakendavad konventsiooni artiklit 6bis ja lisa I bis

Eestis reguleerib GMode keskkonda viimist ja turustamist geenetiliselt muundatud organismide keskkonda viimise seadus (GMOVS) , mis sisaldab ka sätteid avalikkuse kaasamiseks ning osalemiseks GMode keskkonda viimise ning turustamise otsustusprotsessis.

Seaduse § 5 alusel on Keskkonnaministeeriumi haldusalas moodustatud Geenitehnoloogiakomisjon, kes muuhulgas vaatab läbi ja annab hinnanguid GMode keskkonda viimise ja turustamise loataotlustele. Lisaks valitsusasutuste ning ülikoolide esindajatele kuuluvad komisjoni ka keskkonnaorganisatsioonide esindajad, kellel on läbi komisjoni otsene ligipääs loataotluses esitatud informatsioonile ning õigus esitada täiendavaid küsimusi ning

kommentaare. Komisjon hindab nii Eesti kui läbi mõne teise EL'i liikmesriigi esitatud loataotlusi (seda ainult turustamise osas).

Seadus sisaldab mitmeid loataotlusega seotud avalikustamise punkte. Näiteks § 8 ja § 23 alusel peab Keskkonnaministeerium teavitama avalikkust vähemalt ühes üleriigilise levikuga ajalehes, kui loa menetlemise käigus või peale loa andmist on ilmnunud uusi andmeid GMode keskkonda viimise või turustamise ohtlikkuse kohta inimese tervisele või keskkonnale. Avalikustatava teabe sisu sätestab Keskkonnaministri 8. juuni 2004. a määrus nr 68 „Geneetiliselt muundatud organismi keskkonda viimisel või geneetiliselt muundatud organisme sisaldava või neist koosneva toote turustamisel teatavaks saanud ohu kohta esitatav ja avalikustatav teave“.

Seaduse § 10 sätestab GMO keskkonda viimise ja turustamise loataotluse ja väljastatud loa avalikustamise protseduuri. Selle kohaselt peab Keskkonnaministeerium avalikkust teavitama Ametlikes Teadaannetes ja vähemalt ühes üleriigilise levikuga ajalehes loa menetluse algatamisest ning hiljem ka loa andmisest. Teate sisu annab infot taotleja, taotluse sisu, GMode keskkonda viimise asukoha ning taotlusega tutvumise kohta. Teates antakse ka tähtaeg, millal avalikkusel on võimalik oma arvamust avaldada. See periood ei tohi olla lühem kui 30 päeva ega pikem kui 60 päeva. Avalikkuse esitatud kommentaaridele on Keskkonnaministeeriumil kohustus vastata kahe nädala jooksul alates nende laekumisest.

Juba turustatud GMO peab olema märgistatud, et tarbijal oleks võimalik valida, kas ta soovib GMOsid sisaldavaid või nendest koosnevataid tooteid osta (§ 24). Märgistamise kohustus tuleneb otseselt EL GMode märgistamise määrusest (EÜ) Nr 1830/2003.

Kogu loataotluses olev info ning kehtiva loa andmed on avalikud ning neid hoitakse keskkonnaregistris (§ 29). Keskkonda viimise ning turustamise loale kantakse kogu oluline info loa omaniku, GMode, vastuvõetava keskkonna ning lubatud kasutusviiside kohta (§ 12 lg 4 ja § 22 lg 5).

Kui loa taotleja soovib mõningaid andmeid ärisaladusena hoida, otsustab selle üle keskkonnaminister. Ärisaladusena ei tohi käsitleda järgmisi andmeid: GMode kirjeldust, taotleja nime ja aadressi, GMode keskkonda viimise eesmärki, kohta ja aega ning planeeritud kasutusviisi, kavandatavat seiremeetodit ja -kava, riskianalüüsi tulemust ning tegevusplaani õnnetusjuhtumite korral.

2021. aastal plaanitakse GMOVS viia kooskõlla Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrusega (EÜ) 2019/1381. Määruse eesmärk on tagada suurem läbipaistvus, andes kodanikele ja teadlastele ligipääs kogu toiduohutust puudutavale infole, mille ettevõtja on esitanud riskihindamisprotsessi käigus, v.a. ärisaladusena käsitletav info.

Muudetakse seaduse § 29 lõiget 4. Kui kehtivas seaduses on üles loetletud info, mida ei või käsitleda ärisaladusena, siis muudatusega sätestatakse info, mida võib käsitleda ärisaladusena. Muudatuse kohaselt tohib ärisaladusena käsitleda: 1) valmistamis- ja tootmisprotsesse, välja arvatud teave, mis on asjakohane ohutuse hindamiseks; 2) äriteavet ning asjakohasel juhul tootja või importija ja taotleja vahelisi ärisidemeid; 3) aretuskeeme ja –aretusstrateegiaid ja 4) DNA järjestuse teavet, mida ei kasutata tuvastamiseks, kas tegu on geneetiliselt muundatud organismiga.

Seadusega kehtestatud nõuded on kooskõlas Cartagena protokollis nõuetega ning aitavad kaasa protokollis eesmärkide täitmisele.

XXXIV Artikli 6bis ja lisa I bis rakendamise takistused

XXXV Täiendav informatsioon artikli 6bis ja lisa I bis rakendamise kohta

Eestis ei ole välja antud ühtegi GMOde keskkonda viimise või turustamise luba. Seetõttu ei ole võimalik rääkida ka takistustest ega kogemustest selles valdkonnas. Küll aga osalevad Geenitehnoloogiakomisjonis VVOde esindajad, kui hinnatakse EL turustamislubade taotlusi. Aastas hinnatakse umbes paarkümmend loataotlust.

LISA

Nimekiri asutustest ja organisatsioonidest, kes vastasid aruande jaoks koostatud küsimustikule

Mittetulundusasutused ja valitsusvälised organisatsioonid

1. MTÜ Eesti Looduskaitse Selts
2. SA Keskkonnaõiguse Keskus
3. SA Eesti Keskkonnaühenduste Koda (katusorganisatsioon)
4. MTÜ Inimõiguste Instituut
5. MTÜ Eesti Metsa Abiks

Tulundusasutused

6. Riigimetsa Majandamise Keskus
7. OÜ Eesti Keskkonnauuringute Keskus

Riigiasutused

8. Riigikogu
9. Riigikohus
10. Eesti Vabariigi Õiguskantsler
11. Haridus- ja Teadusministeerium
12. Justiitsministeerium
13. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
14. Maaeluministeerium
15. Siseministeerium
16. Sotsiaalministeerium
17. Keskkonnaministeerium
18. Keskkonnainspektsioon
19. Keskkonnaamet
20. Keskkonnaagentuur
21. Maa-amet
22. SA Keskkonnainvesteeringute Keskus

Kohalikud omavalitsused

23. Eesti Linnade ja Valdade Liit